МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота магістра

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ СІМ'Ї

Виконав: магістрант 2-го курсу,
гр. 8.2313-ср-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
А.В. Коломоєць

Керівник: доцент кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
доцент, к.психол.н. Бойко Г.В.

Рецензент: професор кафедри філософії,
публічного управління та соціальної роботи,
професор, д.і.н. Приймак О.М.

Запоріжжя – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії,
публічного управління та
соціальної роботи
_____Т.І. Бутченко
«____»_____2024 року

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ

Коломойцю Артуру Володимировичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Соціальна робота з підготовки дітей – сиріт до створення власної сім'ї
керівник роботи Бойко Ганна Валентинівна, к.психол.н., доцент,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «11» березня 2024 року № 434-с

2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Петрочко Ж. В. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоман., 2011. 368 с.; Роєнко С. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Соціальна робота та соціальна освіта. 2020. Вип. 1 (4). С. 40–49; Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи / ред. Г. Коваль. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 208 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Простежити історичний контекст соціальної роботи з дітьми-сиротами. 2. Дати визначення основним поняттям дослідження «соціальна робота», «діти-сироти», «соціалізація», «сімейна ідентичність». 3. Виокремити виокремити законодавчу базу для соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини. 4. Визначити зміст та специфіку соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини. 5. Проаналізувати виклики соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини в умовах воєнного стану. 6. Обгрунтувати організацію та реалізувати емпіричне дослідження ефективності соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини. 7. Проаналізувати результати емпіричного дослідження соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини та рекомендації щодо її оптимізації.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

_____

_____

_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Бойко Г.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	06.05.2024	06.05.2024
Розділ 2	Бойко Г.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	25.06.2024	25.06.2024
Розділ 3	Бойко Г.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	16.09.2024	16.09.2024

7. Дата видачі завдання 28 квітня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Лютий – березень 2024	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2024	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2024	*виконано*
4.	І розділ	Травень – червень 2024	*виконано*
5.	ІІ розділ	Липень – вересень 2024	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Вересень – жовтень 2024	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2024	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2024	*виконано*

Студент _____ А.В.Коломоєць

Керівник роботи _____ Г.В. Бойко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С.Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 86 сторінок, 72 позицій у списку літератури, 1 додатку.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА, ДІТИ – СИРОТИ, СОЦІАЛІЗАЦІЯ, СІМЕЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ, ПІДГОТОВКА ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї, ВОЄННИЙ СТАН

Мета дослідження: полягає у теоретичному та емпіричному дослідженні соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини.

Об'єктом дослідження є соціальна робота з дітьми-сиротами в контексті їх підготовки до створення власної сім'ї.

Предмет дослідження методи та програми соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини..

Методи дослідження: історіографічний, системний, порівняльний аналіз, моделювання.

Гіпотеза: комплексний підхід до соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення сім'ї, що включає психологічну, соціальну та правову підготовку, сприятиме їх успішній соціалізації та інтеграції в суспільство.

Висновки: 1. Аналіз теоретичних засад показав, що підготовка дітей-сиріт до створення власної сім'ї вимагає міждисциплінарного підходу, який включає психологічну підтримку, формування життєвих навичок та правову освіту.

2. В умовах воєнного стану виникли нові виклики у роботі з дітьми-сиротами, зокрема забезпечення їхньої безпеки, подолання психологічних травм та адаптація програм підготовки до нових реалій.

3. Порівняльний аналіз програм України та Польщі, а також оцінка авторського тренінгу підтвердили ефективність комплексного підходу до соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини.

SUMMARY

The qualification work consists of 86 pages, 72 items in the list of references, and 1 annex.

SOCIAL WORK, ORPHANS, SOCIALISATION, FAMILY IDENTITY, PREPARATION FOR FAMILY CREATION, MARTIAL LAW

The purpose of research: is to conduct a theoretical and empirical research of social work aimed at preparing orphans for creating their own families.

Object of research: is a social work with orphans in the context of their preparation for creating their own families.

Subject of research: methods and programmes of social work to prepare orphans for creating their own families.

Research methods: historiographical, systematic, and comparative analysis, as well as modeling.

Hypothesis: a comprehensive approach to social work to prepare orphans for family creation, including psychological, social and legal training, will contribute to their successful socialisation and integration into society.

Conclusions: 1. An analysis of the theoretical foundations indicates that preparing orphans to create their own families requires an interdisciplinary approach encompassing psychological support, life skills development, and legal education.

2. The new challenges have emerged in working with orphans under martial law, including ensuring their safety, addressing psychological trauma, and adapting training programs to meet new realities.

3. A comparative analysis of training programs in Ukraine and Poland, along with an evaluation of the author’s proposed training methods, confirms the effectiveness of a comprehensive approach to social work for preparing orphans to create their own families.

ЗМІСТ

ВСТУП……..3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ РОДИНИ …….....6
1.1. Історичний аспект дослідження соціальної роботи з дітьми-сиротами……..6
1.2. Визначення основних понять дослідження: «соціальна робота», «діти-сироти», «соціалізація», «сімейна ідентичність»…….……...17
1.3. Методи дослідження соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини ……22
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ РОДИНИ……..30
2.1. Законодавча база соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини ……..…….……...30
2.2. Зміст соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини ……..……..40
2.3. Виклики соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини в умовах воєнного стану ……..……..49
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ РОДИНИ …….……....63
3.1. Методологія та організація емпіричного дослідження соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї на прикладі програм України, Польщі та авторського тренінгу ……..63
3.2. Аналіз результатів порівняльного дослідження програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї та рекомендації щодо оптимізації соціальної роботи в цьому напрямку……..69
ВИСНОВКИ…….....75
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ…….....78
ДОДАТКИ……..87

ВСТУП

Актуальність дослідження визначається важливою роллю сімейного виховання в стабілізації та всебічному розвитку країни в умовах воєнного та повоєнного періодів. Створення міцних і здорових сімей є основою соціальної стабільності, економічного відновлення та культурного розвитку суспільства. Проблема підготовки до створення сім'ї особливо актуальна для дітей-сиріт, які внаслідок життєвих обставин позбавлені можливості рости в повних сім'ях з люблячими біологічними батьками. Відповідно, особливого значення набуває їх інтеграція в суспільство через розвиток готовності до створення власної сім’ї, оскільки це сприяє зменшенню соціальної ізоляції, підвищенню рівня життя та соціальній адаптації цієї категорії громадян.

Відсутність близьких, психологічні травми, які можуть виникнути в житті, створюють додаткові перешкоди для формування внутрішніх резервів адекватних проявів сім'ї та готовності до виконання ролі дружини чи чоловіка дітьми - сиротами. Тож актуальні розробки та впровадження спеціальних програм психолого-педагогічного супроводу, спрямованих на збереження негативного впливу на депривацію сімейного виховання та підвищення компетентності, необхідної для створення сім’ї. Актуальність розгляду питання підтверджується також тим, що в умовах активного реформування системи інституційного нагляду та освіти дітей в Україні особливого значення набуває пошук ефективних форм і методів підготовки до самостійного життя, а потім це формує їх готовність до сім’ї. Згідно статистики діти, які проживають в інтернатних закладах часто стикаються з труднощами у власних родинах через відсутність позитивного досвіду у сімейному оточенні, несформованість неперероблених соціальних норм та емоційну непомітність. Це зумовлює потребу в наукових дослідженнях, щодо методів і методик які б ефективно допомагали вирішити цю проблему.

Проблемна ситуація, яка є основою цього дослідження, пов’язана з великою кількістю дітей-сиріт в Україні та її збільшенням через війну,

спровоковану російським вторгненням. Для таких дітей відсутність сім'ї є не просто особистою трагедією, а й чинником, що перешкоджає їхньому особистісному розвитку. і соціально-економічний розвиток країни в цілому. часто опиняються на маргінесі суспільства, що призводить до низки несприятливих наслідків. Це не тільки знижує якість їхнього власного життя, а й обмежує їхній внесок у соціально-економічний розвиток держави. ізоляція, випадки делінквентної поведінки, безробіття та інші соціально негативні проблеми. загрожує стабільності та розвитку суспільства в цілому, оскільки здоров’я нації залежить не лише від економічних показників, а й від соціального та психологічного благополуччя її найуразливіших членів. діти найчастіше ростуть у соціально некомпетентних батьків і проблема може набувати циклічного характеру, переходячи з покоління в покоління.

Таким чином, важливість дослідження зазначеної проблеми в контексті соціальної роботи та розробки ефективних програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї не може бути переоцінена. Вона лежить не лише в площині гуманітарної відповідальності, але й є стратегічною необхідністю для подальшого розвитку країни.

Об'єктом дослідження є соціальна робота з дітьми-сиротами в контексті їх підготовки до створення власної сім'ї.

Предмет дослідження – є методи, підходи та програми соціальної роботи, які застосовуються для підготовки дітей-сиріт до самостійного життя та створення власної родини.

Метою дослідження є теоретично та емпірично дослідити соціальну роботу з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини.

Згідно з метою маємо такі *завдання:*

– простежити історичний контекст соціальної роботи з дітьми-сиротами;

– дати визначення основним поняттям дослідження: «соціальна робота», «діти-сироти», «соціалізація», «сімейна ідентичність»;

– проаналізувати методи дослідження соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини догляду;

– виокремити законодавчу базу для соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини;

– визначити зміст та специфіку соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини;

– проаналізувати виклики соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини в умовах воєнного стану;

– обґрунтувати організацію та реалізувати емпіричне дослідження ефективності соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини;

– проаналізувати результати емпіричного дослідження соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини та рекомендації щодо її оптимізації.

Гіпотеза полягає в припущенні, що комплексний підхід до соціальної роботи, включаючи цілісні програми підготовки дітей-сиріт до створення сім'ї, які включають психологічну підготовку, формування соціально-побутових навичок, правову освіту та практичний досвід сімейної взаємодії, сприятиме їхній соціалізації та інтеграції в суспільство, формуванню сімейних цінностей, навичок взаємодії та виховання дітей, зменшенню соціальної ізоляції та покращенню суспільного благополуччя.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ РОДИНИ

1.1. Історичний аспект дослідження соціальної роботи з дітьми-сиротами

Соціальна робота з дітьми-сиротами в Україні має давню історію, яка відображає еволюцію підходу суспільства до проблеми сирітства та пошук ефективних шляхів її вирішення. Крім практичної діяльності у сфері опіки та виховання дітей-сиріт важливу роль відіграють наукові дослідження, які дають теоретичне обґрунтування та визначають напрямки вдосконалення соціальної роботи у цій сфері. Історія наукових досліджень соціальної роботи з дітьми-сиротами в Україні охоплює період з кінця XIX століття до наших днів. За цей час відбулися значні зміни у підході до вивчення проблеми сирітства, методах дослідження та тематичних акцентах. Значний внесок у розвиток теорії та практики соціальної роботи з дітьми-сиротами зробили вчені різних галузей – педагогіки, психології, соціології, права.

У даному дослідженні ми ставимо за мету простежити історичний шлях дослідження соціальної роботи з сиротами в Україні, висвітлити ключові етапи та тенденції, привернути увагу до праць видатних науковців. Аналіз еволюції наукової думки дозволить чітко зрозуміти стан справ і перспективи. комунікабельна робота та знання актуальних проблем у наступних сферах.

Наукові дослідження соціальної роботи з дітьми-сиротами в Україні розпочалися наприкінці XIX – на початку XX ст., коли з’явилися перші праці, в яких аналізувалися проблеми догляду за дітьми-сиротами та причини безпритульності. Цей період у монографії «Теорія і практика соціально-педагогічного захисту прав дітей, які опинились у складній життєвій ситуації» досліджує доктор педагогічних наук, професор Інституту проблем виховання НАПН України Петрочко Жанна Василівна. детально висвітлюючи творчість

таких науковців, як Олександр Шумигорський, Володимир Короленко та Ксенія Малицька [33, с. 20-40]. Дослідження включали досвід опіки над дітьми-сиротами, аналіз законодавства та діяльності благодійних організацій, зокрема дитячих будинків. Ці перші дослідники також зосереджувалися на соціальних, економічних і психологічних причинах сирітства, наголошуючи на важливості запобігання бездомності та розвитку систем підтримки сім'ї в кризових ситуаціях. Їхні роботи заклали основу для подальшого розвитку теорії та практики соціальної роботи з дітьми-сиротами в Україні, а також сприяли формуванню громадської думки щодо необхідності вирішення цих проблем. Особливо вагомий внесок у цю сферу зробила творчість Ксенії Малицької, яка не тільки теоретично досліджувала сирітство, а й практично втілювала свої ідеї в життя, організовуючи притулки та дитячі будинки.

Кандидат історичних наук Л. Олянич у своїх працях детально описує цей історичний період наукового дослідження теми сирітства [31; 32]. Він зазначає, що у 1920-х роках вчені активно досліджували проблему дитячої безпритульності, намагаючись з'ясувати її соціальні корені та причини. Н. А. Бем в 1924 році виділив соціально-економічний фактор як основну причину дитячої безпритульності. В. І. Куфаєв в тому ж році торкався соціально-правового аспекту виникнення безпритульності, акцентуючи увагу на проблемі «безпритульних сиріт» в результаті розпаду сімей через алкоголізм батьків, розлучення і т. д. Соціопсихолог і педагог А. Б. Залкінд в 1920-х років досліджував соціальне походження «важкого, складного дитинства», а Е. Лівщиць та В. Дюшен досліджували соціальні корені дитячої безпритульності. З початку 1990-х років сучасні українські дослідники виявляють великий інтерес до історії боротьби з дитячою безпритульністю 1920-х років. І. І. Діптан досліджував діяльність надзвичайних державних органів з ліквідації дитячої безпритульності в УРСР у 1919-1932 рр. Н. М. Носовець досліджувала систему трудового виховання А. С. Макаренка. Так, він помітив, що в післяреволюційний час на вулицях було багато безпритульних дітей, і він відзначив вчителя, який береться за, здавалося б, нездійсненну справу —

працею та колективністю перевиховувати неповнолітніх правопорушників та безпритульних.

Макаренко створив спочатку колонію Горького, а потім комуну Дзержинського, де реалізовував свої ідеї. Основою його системи була проста ідея: важкий підліток повинен жити і працювати в колективі, де кожен відповідає не тільки за себе, а й за інших. У його закладах студенти не тільки навчалися – вони працювали на виробництві, розводили тварин і займалися городництвом.

Свої переживання він описав у відомій «Педагогічній поемі», «Прапори на вежах» та «Книзі для батьків». Його система видалася напрочуд ефективною – колишні злочинці стали порядними людьми, здобули професії.

Однак зараз ця система піддається критиці, оскільки створювалася для конкретних умов свого часу. У 1920-1930-х роках велика кількість безпритульних дітей потребувала швидкої соціалізації, і сувора дисципліна та колективізм здавалися логічним рішенням. Але сучасна педагогіка більше цінує індивідуальний підхід до кожної дитини. Критики відзначають, що система Макаренка надто авторитарна та пригнічує індивідуальність, також занадто покладається на колективний тиск і не враховує психологічні особливості різних дітей.

У радянські часи система Макаренка чудово вписувалася в загальну ідеологію колективізму та професійної освіти. Це дало конкретні результати, які можна було продемонструвати – від бездомних до кваліфікованих робітників. Тому його активно пропагували та впроваджували.

Проте сьогодні ми розуміємо, що навчання – це більш тонкий процес, який потребує більш гнучкого підходу. Хоча деякі елементи системи Макаренка (наприклад, значення праці у вихованні) залишаються актуальними, повне її відтворення в сучасних умовах було б недоцільним.

Цікаво, що незважаючи на критику, досвід Макаренка досі вивчають у світі – не як готову модель для копіювання, а як цікавий історичний приклад вирішення складних соціально-педагогічних проблем.

В.Є. Виноградова-Бондаренко проаналізувала специфіку бездомності 1920-1990-х років в Україні, порівнявши причини, форми існування та шляхи її подолання. І. І ось у 1920-х роках Україна щойно пережила революцію та громадянську війну. На вулицях міст було повно дітей – брудних, голодних, часто агресивних. Збиралися в групи, крали, щоб вижити. Багато з них були свідками смерті батьків, пережили голод, навчилися виживати в найжахливіших умовах. Спали на вокзалах, у підвалах, грілися біля багаття. Держава намагалася зібрати їх у дитячі будинки, але дітей було так багато, що місця не було. Крім того, вони часто тікали, тому що звикли до «вільного» життя. У 1990-х роках розпався Радянський Союз, багато заводів закрили, люди місяцями не отримували зарплати. І в суспільстві епохи металобрухту, і в багатьох сім'ях ситуація була дуже депресивною. Діти все частіше опинялися на вулиці – одні рятувалися від домашнього насильства, інші просто тому, що вдома не було що їсти. Вони також збиралися групами і жили в підвалах, але на відміну від попереднього періоду, вони стали залежними – клей, бензин для наркоманії. Вони не такі агресивні, як їхні «попередники» з 1920-х років, але часто більш психічно зламані.

У 1920-х роках робилися спроби кардинально вирішити проблему – створювалися трудові колонії, де дітей не тільки годували та навчали, а й давали професію, залучали до колективу. Мета була зрозуміла – зробити з них «нових людей», будівників нового суспільства.

У 1990-х підхід був іншим. З'явилися різноманітні притулки, кризові центри, неурядові організації. Волонтери виходили на вулиці, роздавали продукти, намагалися повернути дітям нормальне життя. Але часто було складніше – повертатися було нікуди, бо формально у дитини є дім і батьки, а насправді вона нікому не потрібна.

Обидві епохи породили свої «втрачені покоління». І в обох випадках діти стали жертвами не стільки природних катаклізмів, скільки соціальних потрясінь. Лише 1920-ті – це гостра, жорстока травма війни та революції, а 1990-ті – повільне руйнування суспільства, родин, людських доль.

Але є й хороша сторона – в обидва періоди були люди, які намагалися допомогти цим дітям. У 1920-ті – як Макаренко, у 1990-ті – сотні волонтерів і соціальних працівників. В обох випадках багатьом дітям вдалося повернутися до нормального життя.

В. Іщенко розглянув державну політику у сфері боротьби з соціальними аномаліями, зокрема дитячою безпритульністю, яка в період непу набула масового характеру.

Тому в 1920-ті роки та в сучасній українській історіографії початку 1990-х років дослідники надавали великого значення вивченню причин і соціальних причин дитячої безпритульності, а також аналізу державної політики та дій інституцій, спрямованих на подолання цієї проблеми.

Наукові дослідження стану дитячих будинків та шкіл-інтернатів в Україні в 1960-1990-х рр. характеризуються ґрунтовним аналізом існуючої системи та її впливу на виховання та розвиток дітей-сиріт. На цьому наголошує у своїй роботі Світлана Васильєва [6]. Проаналізувавши наукові джерела того періоду, вчений зазначає, що значний внесок у вивчення цієї теми зробили дослідники Г. Арнаутова, І. Артемчук, М. Василькова, Є. Виноградова, Л. Голиш, Т. Дехтяренко, Т. В. В. Дубровіна, В. Золотовер, Л. Євграфова, С. Коваленко, М. Комісар, Л. Кулик, Н. Літкенс, М. Лисіна, В. Москалюк, С. Нечай, І. Пєша, В. Почех, С. Покідова, О. Таранченко, В. Тищенко, Л. Ханзерук. Наукові дослідження стану дитячих будинків та шкіл-інтернатів в Україні в 1960-1990 рр. свідчать про глибоке розуміння соціально-педагогічних і психологічних аспектів функціонування цих закладів. Аналізуючи соціальні аспекти, дослідники відзначають формування в стаціонарних установах специфічної мікросистеми, в якій формується особливе соціальне середовище зі своїми правилами та нормами. Особливу увагу було приділено вивченню взаємодії учнів з персоналом та процесів соціалізації дітей в умовах колективного навчання. Науковці акцентували увагу на труднощах формування соціальних навичок та проблемах подальшої адаптації учнів до життя поза інтернатом.

У контексті педагогічних аспектів акцентовано увагу на специфіці організації навчально-виховного процесу в закритому закладі. Вони детально вивчали специфіку групового та індивідуального навчання, аналізували ефективність різних методів навчання. Велика увага приділялась питанням забезпечення якісної освіти та розвитку індивідуальних здібностей учнів. Особливий акцент було зроблено на формуванні життєвих навичок, розвитку самостійності та відповідальності в умовах колективного навчання.

Психологічні дослідження цього періоду виявили глибинні процеси розвитку особистості в умовах стаціонарного навчання. Вчені детально вивчили особливості емоційного розвитку дітей, зокрема проблеми створення прихильності за відсутності постійного близького дорослого. Значна увага приділялась вивченню процесів формування самооцінки, самосвідомості та особистості студентів в умовах групового навчання. Дослідники відзначають значний вплив психологічної депривації на розвиток особистості та формування характеру.

Аналізуючи причини та наслідки соціальної ізоляції, вчені вказали на структурні особливості житлової системи як на ключовий фактор, що призводить до обмеження соціальних контактів студентів. Вони наголосили, що відсутність індивідуального підходу до навчання та обмеженість соціальних зв’язків призводять до значних труднощів у подальшому житті випускників. Дослідження показали, що учні шкіл-інтернатів часто стикаються з проблемами встановлення довготривалих соціальних зв’язків, створення власної сім’ї та досягнення професійної реалізації. Важливим аспектом дослідження були довгострокові соціальні наслідки очного навчання. Вчені відзначають підвищений ризик соціальної дезадаптації серед випускників, труднощі професійного самовизначення, проблеми з інтеграцією в суспільство. Особливу увагу було приділено дослідженню механізмів формування життєвих навичок та здатності до самостійного життя після закінчення школи-інтернату.

На основі проведених досліджень вчені того періоду сформулювали важливі висновки щодо необхідності системних змін в організації

стаціонарного навчання. Наголосили на важливості реформування структури закладу, запровадженні нових педагогічних підходів та розвитку альтернативних форм навчання. Особливий акцент було зроблено на необхідності індивідуалізації навчального процесу, розширення соціальних контактів студентів та підвищення якості психологічного супроводу.

Перспективи розвитку стаціонарної системи навчання дослідники вбачали у створенні більш відкритої системи, запровадженні сімейних форм навчання та розвитку системи підтримки випускників післяінтернатного навчання. Вони наголосили на необхідності комплексного підходу до реформування системи, який би враховував усі аспекти розвитку особистості дитини та забезпечував її успішну інтеграцію в суспільство.

Підсумовуючи, можна констатувати, що проведене ними дослідження дозволяє глибше зрозуміти соціально-педагогічні та психологічні аспекти функціонування інтернатних закладів, а також дізнатися про причини та наслідки соціальної ізоляції дітей-сиріт. Такий комплексний підхід і широкий спектр досліджень дозволяють створити повну картину розвитку дитячих будинків та їх ролі в соціальному вихованні дітей у певний період, наголошуючи на необхідності подальших реформ з метою покращення умов і якість життя та соціалізація дітей.

З проголошенням незалежності України у 1991 році розпочався новий етап у розвитку наукових досліджень, присвячених проблемам соціального захисту та психоемоційного стану дітей-сиріт. Українські вчені брали активну участь у дослідженнях на цю тему, зосереджуючи увагу на різних аспектах життя та розвитку дітей, позбавлених батьківського піклування[12; 21; 23; 43]. Одним із напрямків дослідження стало вивчення особливостей соціалізації та адаптації дітей-сиріт у суспільстві. Зокрема, Г. М. Лялюк дослідила процес соціалізації мешканців інтернатних закладів, звернувши увагу на формування в них соціальних компетенцій та життєвих навичок. К. З. Левчук розглянула проблеми соціальної адаптації випускників інтернатних закладів, проаналізувавши труднощі, з якими вони стикаються при виході в самостійне

життя. Велика увага приділялась вивченню психологічних особливостей та емоційного стану дітей-сиріт.

М. В. Вишновецька досліджувала психологічні фактори, що впливають на формування особистості дітей, позбавлених батьківського піклування, та розробляла рекомендації щодо їх психологічного супроводу. З. Н. А. Роєнко досліджувала особливості емоційної сфери дітей-сиріт, зокрема прояви тривожності, агресивності, депресивних станів. Важливим напрямком досліджень стало вивчення ефективності різних форм виховання та догляду за дітьми-сиротами. Л. М. Грабовська проаналізувала досвід сімейних дитячих будинків та прийомних сімей в Україні, визначивши їх переваги та недоліки порівняно з інституційними формами виховання. З. Г. Абдул вивчала специфіку соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами в закладах виховання, розробляючи інноваційні методи виховання та розвитку дітей. У роки незалежності України проблеми соціального захисту та забезпечення прав дітей-сиріт привертають все більшу увагу вітчизняних дослідників. Науковці активно вивчають законодавчу базу, що регулює питання опіки, опіки та усиновлення дітей, позбавлених батьківського піклування. Вони аналізують ефективність діючих правових норм і механізмів, виявляють прогалини та протиріччя в законодавстві та розробляють рекомендації щодо його вдосконалення.

Велика увага приділяється вивченню діяльності державних органів, зокрема служб у справах дітей, центрів соціального захисту сім'ї, дітей та молоді, органів опіки та піклування. Науковці вивчають їхні функції, повноваження, методи роботи та взаємодію з іншими установами. Проаналізовано ефективність державних програм і проектів, спрямованих на захист прав дітей-сиріт, їх соціальну адаптацію та інтеграцію в суспільство.

Важливим напрямком досліджень є вивчення ролі громадських організацій у захисті прав дітей-сиріт. Науковці аналізують діяльність благодійних фондів, громадських об'єднань та волонтерських ініціатив, які надають допомогу та підтримку дітям, позбавленим батьківського піклування.

Вони вивчають інноваційні практики та проекти, які реалізують неурядові організації, оцінюють їх ефективність та можливості поширення.

Сучасні дослідники також надають великого значення вивченню міжнародного досвіду у сфері соціального захисту дітей-сиріт. Вони аналізують законодавство, політику та практику зарубіжних країн у цій сфері, визначають кращі моделі та підходи, які можна адаптувати до українських реалій. Науковці досліджують можливості імплементації міжнародних стандартів захисту прав дітей у національне законодавство та практику соціальної роботи.

Важливим аспектом дослідження є розробка рекомендацій щодо вдосконалення системи соціальної допомоги дітям-сиротам. Науковці пропонують шляхи оптимізації діяльності державних органів та громадських організацій, підвищення якості соціальних послуг та розвитку сімейних форм виховання. Наголошується на необхідності впровадження комплексного підходу до вирішення проблем дітей-сиріт, який передбачає координацію зусиль різних суб’єктів соціальної роботи та залучення самих дітей до процесу прийняття рішень.

Крім питань соціального захисту, сучасні дослідники надають великого значення вивченню психоемоційного стану дітей-сиріт. Вони вивчають вплив втрати батьків і поміщення їх до закладів опіки на психічний розвиток та емоційне благополуччя дітей. Науковці аналізують фактори, які сприяють або перешкоджають успішній адаптації дітей-сиріт до самостійного життя, їх соціалізації та інтеграції в суспільство.

Науковці вивчають ефективність різноманітних форм психологічної допомоги та підтримки дітей-сиріт, зокрема індивідуальної та групової терапії, арт-терапії, ігрової терапії та ін. Розробляють рекомендації щодо організації психологічної підтримки дітей на різних етапах їх розвитку, а також готують їх для самостійного життя та створення власної родини.

Значна увага приділяється вивченню проблем соціальної адаптації випускників інтернатних закладів. Науковці досліджують труднощі, з якими стикається молодь у процесі входження в самостійне життя, її потреби в освіті,

працевлаштуванні, житлі тощо. Розробляють рекомендації щодо вдосконалення системи підготовки випускників інтернатів до самостійного життя, розвитку їх життєвих навичок та компетенції.

Загалом за роки незалежності українські вчені зробили вагомий внесок у дослідження проблем соціального захисту та психоемоційного стану дітей-сиріт. Їх наукові праці охоплюють широке коло питань – від аналізу законодавства та діяльності державних органів до вивчення психологічних особливостей та потреб дітей, позбавлених батьківського піклування. Результати цих досліджень мають не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки дозволяють удосконалити систему соціальної роботи з дітьми-сиротами, розробити ефективні методи та технології надання допомоги та підтримки цій категорії дітей.

Водночас, незважаючи на вагомі досягнення вітчизняних науковців, проблеми соціального захисту та психоемоційного благополуччя дітей-сиріт в Україні залишаються актуальними та потребують подальших досліджень. Зокрема, необхідні дослідження для оцінки ефективності реформ у сфері захисту прав дитини, аналізу впливу соціально-економічних і політичних змін на становище дітей-сиріт, вивчення інноваційних практик соціальної роботи з цією категорією дітей.

Важливим напрямком подальших досліджень також має стати вивчення віддалених наслідків інституційного виховання для розвитку та соціалізації дітей-сиріт, а також розробка ефективних стратегій деінституціоналізації та розвитку сімейних форм виховання. Слід відзначити дослідження з питань соціальної інтеграції та інтеграції дітей-сиріт з інвалідністю та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій на сході України. Крім того, проводяться дослідження, спрямовані на розробку та впровадження інноваційних методів і технологій соціальної роботи з дітьми-сиротами, включно з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, методів арт-терапії, ігрової терапії тощо. Важливим також є продовження досліджень у сфері освіти та професійного розвитку. спеціалістів із соціальної роботи з дітьми-сиротами.

Отже, за роки незалежності України відбувся потужний науковий розвиток у галузі дослідження проблем соціального захисту та психоемоційного стану дітей-сиріт. Водночас динамічні зміни в суспільстві та нові виклики, які постають перед дітьми-сиротами, зумовлюють необхідність продовження досліджень у цій сфері та пошуку інноваційних рішень для забезпечення прав і благополуччя кожної дитини.

Російська агресія проти України, яка почалася у 2014 році з окупації Криму та частини Донбасу, створила нові виклики у сфері соціального захисту дітей-сиріт. Виникла нагальна потреба евакуації дитячих будинків із зони бойових дій, створення системи відстеження дітей-переселенців – сиріт та захисту їхніх прав на окупованих територіях.

У цей період було вдосконалено механізми міжвідомчої координації, посилено увагу до національної безпеки в контексті захисту прав дітей-сиріт, започатковано реформу деінституалізації та визначено пріоритет розвитку сімейних форм виховання [12; 16; 30; 43]. Особливу увагу було приділено психологічній підтримці дітей-сиріт, які постраждали внаслідок бойових дій або були примусово виселені з окупованих територій [5]. Реалізовано спеціальні програми психосоціальної реабілітації, які включали індивідуальні та групові заняття з психологами, арт-терапію, створення груп взаємопідтримки та організацію вільного часу. Такий комплексний підхід допоміг дітям адаптуватися до нових умов життя та подолати психічну травму війни.

Ситуація значно погіршилася з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році. За даними ЮНІСЕФ, кількість дітей, які втратили або були розлучені з батьками внаслідок війни, значно зросла. Основними викликами були: масштабна евакуація дітей-сиріт з районів, що постраждали від бойових дій, забезпечення їх безпеки, організація навчального процесу в умовах війни, надання психологічної підтримки травмованим дітям та створення умов для їх адаптації до нових місць проживання. У відповідь на ці виклики в Україні було реалізовано комплексну систему дій: організовано евакуацію дітей-сиріт за кордон та безпечні регіони України, створено

координаційні центри для відстеження дітей-переселенців, запроваджено спеціальні програми психологічної підтримки, міжнародне співробітництво з посилено захист прав дітей-сиріт. Особлива увага приділяється протидії незаконному вивезенню дітей-сиріт на територію країни-агресора та їх поверненню в Україну. Усвідомлюючи всю серйозність ситуації, у березні 2022 року Канцелярія Президента спільно з Мінсоцполітики та ЮНІСЕФ розробили чат-бот у Telegram «Дитина не одна» [15]. Він дає змогу українським сім'ям та іноземним організаціям подати заяву до служби у справах дітей про тимчасове влаштування дитини, а також містить інструкції щодо дій у разі порушення прав дитини або її знайдення чи втрати умови, робота з розвитку сімейних форм виховання та підтримка прийомних сімей, в яких війни взяли дітей-сиріт.

Таким чином, історія дослідження соціальної роботи з дітьми-сиротами в Україні бере свій початок від перших досліджень кінця XIX століття (О. Шумигорський, В. Короленко, К. Малицька) до радянського періоду вивчення проблеми безпритульності. . (О. Бем, В. Куфаєв, А. Залкінд) до сучасних комплексних досліджень українських науковців (З. Петрочко, Г. Лялюк, В. Миколюк), особливо актуальних в умовах російської агресії з 2014 року та повномасштабного вторгнення з 2022 рік, коли постануть нові виклики щодо евакуації, безпеки та психологічної підтримки дітей-сиріт.

1.2. Визначення основних понять дослідження: «соціальна робота», «діти-сироти», «соціалізація», «сімейна ідентичність»

Для комплексного вивчення соціальної роботи, спрямованої на підготовку «дітей-сиріт» до створення власної родини, важливим є чітке визначення та розуміння ключових понять, які складають теоретико-методологічну основу даної проблематики. У цьому розділі будуть розібрані такі ключові поняття, як «соціальна робота», «сироти», «соціалізація» та «сімейна ідентичність», розкрито їх сутність, структуру та особливості. Це створить необхідну концептуальну базу для подальших досліджень

особливостей соціальної роботи, спрямованої на підготовку «дітей-сиріт» до створення власної родини.

У законодавстві України про соціальну роботу із сім'ями, дітьми та молоддю соціальна робота визначається як комплекс заходів, що здійснюються органами влади, підприємствами, організаціями та установами[42]. До цих заходів також залучені професіонали та волонтери соціальної сфери. Основною метою цих заходів є забезпечення соціального забезпечення та захист прав сім'ї, дітей та молоді, підвищення якості їхнього життя з урахуванням основних потреб та інтересів.

У 2014 році відбулася знакова подія, коли Міжнародна федерація соціальних працівників спільно з Міжнародною асоціацією навчальних закладів соціальної роботи прийняли офіційне глобальне визначення професії соціальної роботи, відоме як Глобальне визначення соціальної роботи [65]. Згідно з цим визначенням, «соціальна робота» — це професія, заснована на практичному досвіді та академічних знаннях, місія якої полягає в сприянні соціальному прогресу та розвитку, згуртованості, активізації громади та емансипації особистості. Дисципліна ґрунтується на принципах соціальної справедливості, захисту прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності. Спираючись на теорії соціальної роботи, соціальні та гуманітарні науки, а також на місцевий досвід, соціальна робота залучає окремих осіб та організації до вирішення проблем і покращення якості життя. Слід також зазначити, що це визначення може бути доповнено та адаптовано відповідно до національних або регіональних особливостей. Словник професійної термінології зазначає, що «соціальна робота» означає унікальну, інтегровану, міждисциплінарну форму професійної діяльності, спрямовану на вирішення соціальних проблем, з якими стикаються особи та групи, які перебувають у стані вразливості [48]. Ця діяльність спрямована на задоволення потреб громадян та створення умов, які сприятимуть відновленню або покращенню їхніх шансів на ефективне соціальне функціонування.

Отже, «соціальна робота» — це міждисциплінарна професія та навчальна дисципліна, спрямована на соціальну підтримку, розвиток та інтеграцію вразливих верств населення. Він базується на принципах соціальної справедливості, прав людини, колективної відповідальності та поваги до різноманітності та включає діяльність державних органів та недержавних інституцій.

У першій статті Закону України «Про охорону дитинства» дається стисле та чітке визначення поняття «дитина-сирота» – це дитина, батьки якої померли або померли [41]. Також зафіксовано визначення «діти, позбавлені батьківського піклування» - це діти, які залишилися без піклування батьків з різних причин: внаслідок позбавлення батьківських прав, вилучення дітей із сім'ї без позбавлення прав, визнання батьків невідомими. , відсутні або недієздатні, визнання їх померлими, перебування в місцях позбавлення волі або під вартою, невідоме місце проживання за даними міліції, тяжка хвороба батьків, які перешкоджають виконанню батьківських обов'язків, а також дітей, які залишилися без піклування, покинутих дітей, дітей невідомих батьків, дітей, батьки яких відмовилися від них, а також дітей, батьки яких з невідомих причин не виконують своїх обов'язків, у тому числі перебуваючи на тимчасово окупованих територіях чи в зоні бойових дій та безпритульних дітей. Людмила Калашник, Світлана Миколюк, Валерія Тищенко, Євген Пліско та інші науковці, які досліджують проблему сирітства в Україні, виділяють два види сирітства: біологічне та соціальне [17; 26; 35]. Біологічне сирітство означає, що дитина втратила обох батьків через смерть. Соціальне сирітство – це коли дитина вважається сиротою, хоча її батьки живі. Це стан, при якому дитина, яка проживає в сім'ї, не отримує належного виховання, освіти, емоційної підтримки та турботи з боку батьків. Це також може стосуватися дітей, від яких відмовилися живі батьки через економічні, психологічні чи соціальні труднощі.

Таким чином, «діти-сироти» - це діти, які втратили одного або обох батьків внаслідок смерті або залишилися без належного піклування живих батьків з різних соціальних, економічних чи психологічних причин.

Термін «соціалізація» вперше ввів у науковий обіг у середині XIX століття французький соціолог Габріель Тард. Він визначав соціалізацію як процес інтерналізації соціальних норм через соціальну взаємодію. У найзагальнішому розумінні соціалізацію можна визначити як процес, за допомогою якого індивід інтегрується в суспільство і стає соціальною істотою, переходячи від біологічного стану до повноцінної особистості. Т. Є. Горієнко, Н. В. Гребеннікова, Ю. В. З. Торук, досліджуючи поняття «соціалізація», зазначав, що цей процес включає інтеграцію індивіда в суспільство та його перетворення з біологічного індивіда на соціальну особистість[11; 55]. Ключову роль у цьому процесі відіграють такі суб'єкти соціалізації, як сім'я, однолітки, вихователі, колеги, ЗМІ, культурні організації, які забезпечують засвоєння важливих соціальних норм і цінностей. Поняття «соціалізація» має фундаментальне значення в соціальних науках і має споріднені визначення в різних країнах і культурах. Аналізуючи визначення цього терміна в іноземних словниках, можна помітити деякі спільні риси та закономірності [62; 63; 71; 72].

В англійському словнику Merriam-Webster «соціалізація» трактується як «процес, що починається в дитинстві, під час якого люди набувають соціальних цінностей, звичок і ставлень». Подібне визначення можна знайти у французькому словнику Larousse, де соціалізація описується як «процес, за допомогою якого дитина засвоює різні елементи навколишньої культури (цінності, норми, символічні коди та правила поведінки) та інтегрується в соціальне життя. " Німецький словник Duden визначає соціалізацію як «процес інтеграції індивіда в суспільство та пов'язане з цим прийняття індивідом соціально обумовленої поведінки».

В іспанському словнику Diccionario de la lengua española соціалізація розуміється як «дія та результат соціалізації», а також «сприяння таким суспільним умовам, які, незалежно від відносин з державою, сприяють всебічному розвитку особистості». людей». Таким чином, незважаючи на певні лінгвістичні відмінності, визначення поняття соціалізації в різних країнах мають спільне коріння. Під «соціалізацією» розуміють процес інтеграції

індивіда в суспільство, засвоєння ним соціальних цінностей, норм і зразків поведінки, що забезпечує його повноцінне функціонування як члена суспільства. Цей процес починається з дитинства і триває протягом усього життя людини, забезпечуючи її особистісний розвиток та адаптацію до соціального середовища.

Отже, «соціалізація» – це процес інтеграції особистості в суспільство, під час якого вона засвоює соціальні цінності, норми та моделі поведінки, перетворюючись із біологічної істоти на повноцінну особистість і члена суспільства.

Для більш точного визначення поняття «сімейна ідентичність» ми вирішили звернутися до праць зарубіжних спеціалістів у різних галузях, таких як психологія та сімейні стосунки, маркетинг та споживча поведінка, а також соціологія та демографія [69]. Це дозволить нам поглянути на концепцію сімейної ідентичності з міждисциплінарної точки зору та краще зрозуміти її значення в різних контекстах.

Бурштин М. Епп і Лінді Л. Прайс, спеціалісти з маркетингу та поведінки споживачів, у статті, опублікованій в Journal of Consumer Research, визначають «сімейну ідентичність» як «почуття приналежності та емоційного зв’язку з членами сім’ї, а також усвідомлення про свою роль і місце в структурі сім'ї». Вони підкреслюють динамічну природу сімейної ідентичності, яка формується через взаємодію та спілкування між її членами протягом усього життя. Дослідники Епп А. М. і Прайс Л. Л. розглядають сімейну ідентичність як складну систему взаємодій і практик, які створюють колективне відчуття сім’ї [69]. Вони пропонують концептуальну модель, яка показує, як сімейна ідентичність виникає через повсякденні практики, ритуали та традиції, створюючи унікальний характер кожної родини. На їхню думку, ключовими елементами сімейної ідентичності є спільні цінності, сімейна історія, міжособистісні зв’язки та колективні практики, що передаються з покоління в покоління. Розуміння механізмів формування сімейної ідентичності дозволяє

розробляти ефективніші програми підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї та сприяє їх кращій соціальній адаптації.

Фахівці з соціології та демографії Сьюзан Л. Браун і Венді Д. Меннінг у своїй статті в журналі «Демографія» трактують сімейну ідентичність як «соціально-психологічний конструкт, який відображає суб'єктивне сприйняття індивіда приналежності до сім'ї та емоційного зв'язку з його члени». Вони підкреслюють, що сімейна ідентичність формується через взаємодію, спільні ритуали, історії та досвід у родині та може змінюватися протягом сімейного життєвого циклу.

Узагальнюючи ці визначення, можна стверджувати, що «сімейна ідентичність» є комплексним поняттям, яке включає почуття причетності, емоційний зв'язок і усвідомлення своєї ролі в сім'ї та формується через взаємодію, спільні цінності, традиції та досвід членів сім'ї. Це динамічна соціально-психологічна конструкція, яка забезпечує відчуття єдності та може розвиватися протягом життєвого циклу сім'ї.

Таким чином, у цьому розділі аналізуються ключові поняття дослідження: «соціальна робота», «сироти», «соціалізація» та «сімейна ідентичність». Розкрито їх сутність, структуру та особливості з урахуванням міждисциплінарного підходу та зарубіжних джерел. Визначення цих понять створює необхідну концептуальну основу для подальших досліджень специфіки соціальної роботи з підготовки «дітей-сиріт» до створення власної сім'ї.

1.3. Методи дослідження соціальної роботи з підготовки дітей -сиріт до створення власної родини

У нашій магістерській роботі присвяченій підготовці дітей-сиріт до створення власної сім'ї особливу увагу ми приділяємо відбору наукових методів дослідження. Ці методи є основними для забезпечення об'єктивності, науковості та ефективності соціальних втручань. Використання відповідних

методичних підходів дозволяє глибше зрозуміти потреби цієї категорії, а також розробити стратегії, що сприяють їх успішній соціалізації та інтеграції в суспільство. Для детального аналізу та підходу до дослідження було обрано методики відомих науковців, зокрема Оксани Повідайчук та Руслана Жиленка, які у своїх працях приділяють увагу сучасним методам соціальної роботи[36]. Навчальний посібник «Методологія та організація наукових досліджень» Г. Н. А. Бирти, Ю. Н. Г. Бурга, які рекомендовані Міністерством освіти і науки України [4]. Ці ресурси створюють теоретичну та практичну базу для розробки та виконання науково-кваліфікаційних робіт високого рівня. Наукове дослідження потребує чіткого визначення та застосування методів, які є основними інструментами дослідження об’єктивної дійсності. Ці методи дозволяють не тільки збирати дані, але й аналізувати, систематизувати та інтегрувати нові знання з наявними теоретичними основами. Вони сприяють формуванню наукових теорій і практичних рекомендацій, що підкреслює їх значення в розвитку наукових дисциплін. Основні методи наукового пізнання, використані в даній роботі, носять теоретичний та емпіричний характер.

Основу наукових знань з проблеми підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї складають теоретичні методи дослідження. Вони дозволяють зрозуміти та систематизувати накопичений науковий досвід, виявити закономірності та тенденції у досліджуваній галузі, створити концептуальні основи для подальших емпіричних досліджень. У контексті нашої роботи особливого значення набувають теоретичні методи, які дозволяють комплексно зрозуміти складний процес формування готовності дітей-сиріт до сімейного життя.

Специфіка використання теоретичних методів у дослідженні соціальної роботи з дітьми-сиротами полягає в необхідності врахування міждисциплінарного характеру проблеми. Це потребує інтеграції знань з різних галузей: соціальної роботи, психології, педагогіки, соціології та права. Такий комплексний підхід дозволяє цілісно оцінити процес підготовки дітей-сиріт до

створення власної сім’ї та врахувати всі важливі фактори, що впливають на його ефективність.

Важливим аспектом теоретичного дослідження є аналіз методологічних підходів до розуміння сутності соціальної роботи з дітьми-сиротами. У нашому дослідженні ми розглядаємо різні методичні парадигми: системну, особистісно орієнтовану, компетентнісну та соціально-педагогічну. Кожна з цих парадигм пропонує свій погляд на процес підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї та висуває специфічні вимоги до організації соціальної роботи.

Системна парадигма дозволяє розглядати процес підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї як єдине ціле, що складається з взаємопов'язаних елементів. Це включає врахування всіх факторів впливу: від індивідуальних особливостей дитини до соціального середовища та інституційних умов. Особистісно-орієнтована парадигма акцентує увагу на індивідуальних потребах та особливостях кожної дитини, що надзвичайно важливо для ефективної підготовки до сімейного життя.

Компетентнісна парадигма орієнтована на формування конкретних знань, умінь і навичок, необхідних для успішного створення та функціонування власної родини. Це включає розвиток соціальних компетенцій, емоційного інтелекту, комунікативних навичок та практичних навичок управління домом. Соціально-педагогічна парадигма розглядає процес підготовки до створення сім'ї в контексті загальної соціалізації дитини-сироти та її інтеграції в суспільство. Теоретичне осмислення проблеми підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї також вимагає врахування сучасних соціальних змін та їх впливу на інститут сім’ї. Це включає аналіз змін у структурі сімейних стосунків, трансформації гендерних ролей, нових форм сімейної структури та викликів, які постають перед молодими сім'ями в сучасному суспільстві. Розуміння цих аспектів є важливим для розробки ефективних програм підготовки дітей-сиріт до сімейного життя.

У першому розділі ми використовуємо аналіз літератури, щоб визначити основні концепції та теоретичний контекст дослідження. Це дозволяє визначити

такі ключові терміни, як «соціальна робота», «сироти», «соціалізація» та «сімейна ідентичність» та розглянути їх у більш широкому науковому контексті. При написанні всієї теоретичної частини роботи ми також використовуємо аналіз літератури, що забезпечує міцну теоретичну базу для нашого дослідження.

Ми використовуємо історіографічний аналіз для систематизації та аналізу історичних даних та літератури з питань соціальної роботи та соціалізації. Цей метод дозволяє виявити основні тенденції, нитки та проблеми, які розглядаються в наукових працях у різні історичні періоди. Завдяки контент-аналізу можна простежити еволюцію наукової думки про соціальну роботу з дітьми-сиротами та визначити ключові етапи розвитку цього напрямку.

Системний аналіз ми застосовуєм для оцінки існуючих методологій і підходів у соціальній роботі, виявлення їх сильних і слабких сторін. Цей метод дозволяє поглянути на проблему підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї як на складну систему, що складається з різноманітних, взаємопов'язаних елементів. Завдяки системному аналізу ми можемо визначити найбільш ефективні стратегії та практики соціальної роботи в цій сфері.

У рамках системного аналізу ми приділяємо особливу увагу дослідженню взаємозв’язків між різними елементами процесу підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї. Цей метод дозволяє врахувати як внутрішні фактори (психологічна готовність, емоційна зрілість, розвиток життєвих навичок), так і зовнішні умови (соціальне середовище, інституційне середовище, наявність заходів підтримки). Системний підхід також допомагає визначити ключові точки впливу, де соціальна робота може бути найбільш ефективною.

У контексті системного аналізу розглядаємо три основні підсистеми підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї. Перша підсистема має особистісний характер, складається з психологічних особливостей, ціннісних орієнтацій і моделей поведінки учнів. Друга – соціальна підсистема, що складається з міжособистісних відносин, соціальних зв’язків і комунікативних

навичок. Третя — інституційна підсистема, що складається з організаційних форм, методів і технологій соціальної роботи.

Важливим аспектом системного аналізу є вивчення динаміки взаємодій між цими підсистемами. Ми досліджуємо, як зміни в одній підсистемі впливають на функціонування інших, що дозволяє розробляти більш ефективні стратегії соціальної роботи. Наприклад, вдосконалення навичок міжособистісного спілкування (соціальна підсистема) може позитивно вплинути на самооцінку та емоційну стабільність (особистісна підсистема), що, у свою чергу, підвищує ефективність освітніх програм (інституційна підсистема).

У рамках системного аналізу ми також розглядаємо часову динаміку процесу підготовки до створення власної сім'ї. Це включає вивчення різних етапів підготовки, від формування основних уявлень про сімейне життя в молодшому віці до практичної підготовки до шлюбу в старшому підлітковому віці. На кожному етапі ми аналізуємо конкретні завдання та виклики, з якими стикаються діти-сироти та соціальні працівники.

У рамках системного аналізу ми приділяємо особливу увагу вивченню бар’єрів і перешкод, які можуть заважати дітям-сиротам ефективно готуватися до створення власної сім’ї. Це включає в себе аналіз інституційних обмежень, психологічної травми та соціальних стереотипів. Розуміння цих бар’єрів дозволяє нам розробляти більш цілеспрямовані та ефективні стратегії їх подолання.

У рамках системного аналізу ми також досліджуємо роль різних акторів у процесі підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї. Це включає в себе аналіз взаємодії між соціальними працівниками, психологами, педагогами, медичними працівниками та іншими фахівцями. Розуміння специфіки їхніх ролей і характеру їхньої взаємодії має вирішальне значення для забезпечення комплексного підходу до навчання дітей-сиріт. Крім того, системний аналіз дозволяє оцінити ефективність різних форм і методів соціальної роботи в контексті підготовки до створення власної сім'ї. Ми аналізуємо як традиційні

методи (індивідуальні консультації, групові заняття, тренінги), так і інноваційні підходи (метод проектів, рольові ігри, використання інформаційних технологій). Це допомагає визначити найбільш ефективні комбінації методів для досягнення поставлених цілей..

У другому розділі, який описує теоретичні основи дослідження, ми проводимо описовий аналіз законодавчої бази, якою керуються соціальні працівники, готуючи дітей-сиріт до створення власних сімей. Цей метод дозволяє детально вивчити правові норми та документи, що регламентують діяльність соціальних служб та визначають права та обов’язки всіх учасників процесу.

Ми використовуємо дедуктивний та індуктивний аналіз, щоб виводити загальні теорії з конкретних даних (індукція) і перевіряти теорії на конкретних прикладах (дедукція). Ці методи дозволяють нам переходити від конкретних спостережень до загальних висновків і навпаки, забезпечуючи логічність і розумність наших міркувань.

Особливе місце в методології нашого дослідження займає метод наукового моделювання, який дозволяє створити теоретичну конструкцію досліджуваного процесу підготовки дітей-сиріт до створення власних сімей. Моделювання як метод наукового пізнання дає змогу відобразити найважливіші особливості досліджуваного об'єкта і процесу, виявити їх взаємозв'язки, передбачити можливі результати соціальної роботи.

В рамках наукового моделювання ми використовуємо структурно-функціональний підхід, що дозволяє розробити модель соціальної роботи, спрямованої на підготовку дітей-сиріт до створення власної сім’ї. Ця модель включає компоненти призначення, змісту, технології та ефективності. Кожен з цих елементів має своє функціональне призначення і пов'язаний з іншими елементами моделі.

Важливим методологічним засобом нашого дослідження є метод операціоналізації понять, який дозволяє перевести теоретичні конструкти в площину емпіричного дослідження. Шляхом операціоналізації визначаємо

конкретні індикатори та показники, за якими можна оцінити ефективність соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власних сімей.

У дослідженні також використано метод типології, який дозволяє класифікувати та систематизувати різні підходи до соціальної роботи з дітьми-сиротами, форми та методи цієї роботи, а також фактори, що впливають на її ефективність. Типологія допомагає систематизувати наявні знання та розробити більш ефективні стратегії соціальної роботи.

Для підтвердження розроблених теоретичних положень і практичних рекомендацій використовується метод експертної оцінки. Залучення експертів – досвідчених науковців і практиків у сфері соціальної роботи – дозволяє оцінити обґрунтованість і практичну значущість результатів дослідження.

Для забезпечення достовірності та актуальності результатів дослідження ми також використовуємо метод тріангуляції, який передбачає використання різних джерел даних та методів їх аналізу. Це дозволяє отримати більш повну і об'єктивну картину досліджуваного явища.

Тому моделювання допомагає створити теоретичні моделі, які можуть пояснити, як може відбуватися соціалізація дітей-сиріт у сучасних умовах. Завдяки моделюванню ми можемо розробити концептуальні схеми, які відображають ключові фактори та процеси, що впливають на підготовку дітей-сиріт до створення власних сімей. Ці моделі можуть служити основою для розробки практичних рекомендацій і заходів.

У третьому розділі використовується порівняльний аналіз (компаративний метод) як основний метод дослідження, а також теоретичне моделювання для оцінки потенційної ефективності авторської підготовки.

Таким чином, для дослідження соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї ми використовували такі методи, як аналіз літератури, історіографічний аналіз, системний аналіз, дедуктивний та індуктивний аналіз, моделювання та порівняльний аналіз.

На основі проведеного дослідження методичних засад соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї можна зробити такий загальний висновок.

Розвиток наукового осмислення проблем соціальної роботи з дітьми-сиротами в Україні пройшов значний еволюційний шлях – від перших досліджень кінця XIX ст., через радянський період, до сучасних, комплексних підходів, особливо актуалізованих в умовах військової агресії. Понятійний апарат дослідження, що включає поняття «соціальна робота», «сирота», «соціалізація» та «сімейна ідентичність», забезпечує міцну теоретико-методологічну базу для вивчення специфіки підготовки дітей-сиріт до створення власної родини. Використання комплексу взаємодоповнюючих наукових методів, зокрема історіографічного, системного, порівняльного аналізу та моделювання, забезпечує комплексне дослідження проблеми та розробку ефективних підходів до її вирішення. Особливого значення набуває інтеграція теоретичних досліджень і практичного досвіду соціальної роботи в контексті сучасних викликів, пов'язаних із необхідністю забезпечення безпеки та психологічної підтримки дітей-сиріт в умовах збройного конфлікту.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ РОДИНИ

2.1. Законодавча база соціальної роботи з підготовки дітей - сиріт до створення власної родини

Основою ефективної соціальної роботи з дітьми-сиротами та забезпечення їх прав на виховання в сім'ї є нормативно-правова база. Він визначає правові, організаційні та фінансові основи діяльності державних органів, соціальних служб і громадських організацій у цій сфері.

В Україні існує розгалужена система нормативно-правових актів, які регулюють захист прав дітей-сиріт та організацію соціальної роботи з ними. Ці документи містять як загальні положення про права дитини та соціальний захист, так і спеціальні норми, що стосуються безпосередньо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Основу нормативно-правової бази складають Конституція України, Сімейний та Цивільний кодекси, закони України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». та інші. Ці документи визначають загальні засади державної політики у сфері захисту прав дитини, гарантують кожній дитині право на виховання в сім'ї та встановлюють пріоритет сімейних форм влаштування дітей-сиріт.

Основним документом у сфері захисту прав дитини є Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Україною у 1991 році. Конвенція ООН про права дитини – важливий міжнародний документ, який був прийнятий у 1989 році і став революційним у справі захисту дітей у всьому світі.

Стосовно дітей-сиріт Конвенція встановлює кілька ключових принципів. Перш за все, визнається, що кожна дитина має право на сім’ю. Якщо дитина втратила батьків або не може проживати з ними, держава повинна забезпечити

їй альтернативну опіку – це може бути усиновлення, опіка або, якщо це неможливо інакше, якісний догляд у дитячому закладі.

Цікаво, що Конвенція наголошує: інтереси дитини мають бути першочерговими у вирішенні всіх питань. У випадку з сиротами це означає, що при виборі форми влаштування дитини (наприклад, всиновлення чи інтернат) насамперед слід враховувати те, що найкраще для дитини, а не те, що для неї зручніше. держава чи установи.

Документ також захищає право дітей-сиріт зберігати свою особистість, зокрема національність, прізвище та родинні зв’язки. Це важливо, оскільки діти-сироти часто ризикують втратити зв’язок зі своїм корінням, культурою та історією.

Дуже важливо, що Конвенція гарантує дітям-сиротам такі ж права на освіту, охорону здоров'я та соціальний захист, як і всім іншим дітям. Держава має забезпечити їм доступ до якісної освіти, медичного обслуговування та всього необхідного для повноцінного розвитку.

Ще одним важливим моментом є те, що Конвенція визнає право дитини висловлювати свою думку з питань, які її хвилюють. Для дітей-сиріт це особливо важливо під час прийняття рішень щодо подальшого життя – наприклад, усиновлення чи вибору місця проживання.

Цей документ також зобов’язує держави регулярно перевіряти умови проживання дітей у закладах опіки та вживати заходів щодо їх покращення. Це допомагає запобігти жорстокому поводженню та забезпечити дітям-сиротам гідні умови проживання.

Загалом Конвенція створила надійну правову базу для захисту прав дітей-сиріт і стала поштовхом для багатьох позитивних змін у системах захисту дітей у всьому світі. Це допомагає забезпечити дітям-сиротам належний захист і можливості для всебічного розвитку. Вона гарантує право кожної дитини на виховання в сім'ї, захищену від насильства та експлуатації, право на освіту та охорону здоров'я. Стаття 20 Конвенції особливо важлива у випадку сиріт, оскільки зобов’язує держави надавати особливий захист і допомогу дітям,

позбавленим сімейного оточення. Імплементація цієї Конвенції в українське законодавство призвела до прийняття низки законів, зокрема Закону України «Про охорону дитинства», який закріплює основні принципи державної політики у сфері захисту прав дитини в Україна. Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництво у сфері міжнародного усиновлення, ратифікована Україною у 2008 році, встановлює міжнародні стандарти усиновлення та захищає права дітей у процесі міжнародного усиновлення. Ця Конвенція допомагає запобігти викраденню, продажу або торгівлі дітьми та забезпечує визнання усиновлень, здійснених відповідно до Конвенції. В українському законодавстві положення цієї Конвенції знайшли відображення у Сімейному кодексі України та спеціальних нормативно-правових актах, що регулюють порядок міждержавного усиновлення. Європейська конвенція про усиновлення дітей (переглянута), до якої Україна приєдналася у 2011 році, встановлює єдині стандарти усиновлення в європейських країнах. Там зазначено, що усиновлення повинно відповідати інтересам дитини та враховувати її думку залежно від віку та рівня розвитку. Ця конвенція вплинула на вдосконалення законодавства України щодо процедури усиновлення, зокрема вимог до прийомних батьків та захисту прав усиновлених дітей.

Вплив міжнародних стандартів на національне законодавство України є значним і багатогранним. По-перше, це призвело до гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами. Наприклад, внесено зміни до Сімейного кодексу України, якими посилено захист прав усиновлених дітей та встановлено пріоритет сімейних форм виховання над інституційними.

По-друге, міжнародні стандарти сприяли розвитку нових форм влаштування дітей-сиріт, таких як прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу. Це відображено в Законі України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

По-третє, імплементація міжнародних норм призвела до розробки це реалізація регіональних програм реформування існуючої системи. відповідно,

прийнято національну систему стратегічних реформ інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки, наділ яке є створення умов для виховання та розвитку дітей у сім'ях або в сім'ях, які є найбільш тісно пов'язаними між собою. сім'ям. .

Слід зазначити, що процес імплементації міжнародних правочинів є стабільним та динамічний. Україна регулярно звітує перед міжнародними органами, такими як Комітет ООН з прав дитини, про виконання своїх зобов'язань та проводить заходи для усунення виявлених недоліків.

Тому міжнародно-правові акти відіграють ключову роль у формуванні та реалізації правових норм. захист прав дітей-сиріт та їх підготовки до створення власної сім'ї. Вони встановлюють високі стандарти щодо захисту прав дитини, сприяють розвитку сімейних форм виховання та забезпечують комплексний підхід до вирішення проблем дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківської половини.

Розробка регіонального закону, варто зазначити, що українське законодавство в частині захисту дітей-сиріт та забезпечення самостійного життя є досить розвиненим, та охоплює багато проблем та питанн.

Основою національного законодавства з цього приводу є такі нормативно-правові акти:

1. Закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.) національні принципи і національні принципи державної політики щодо цього.

2. Закон України «Про організаційно-правове забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005 р.) з основними документами, що регулюють правові, організаційні, соціальні правила та гарантії надання державної допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування. батьки.

3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дитячі будинки сімейного типу» (2002 р.) - визначає правовий статус дитячих будинків сімейного типу.

4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» (2002 р.), що регулює порядок діяльності прийомної сім'ї.

Законодавство України передбачає декілька форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Перш за все, усиновлення регулюється Кодексом Родзинки України і прийняття дитини в сім'ю за вітчизняним правом.

По-друге, догляд та піклування регулюються Сімейним та Цивільним кодексами України. Над дітьми до 14 років встановлюється опіка, а над дітьми від 14 до 18 років - піклування.

По-третє, це прийомна сім'я - добровільне усиновлення сім'ї з призначення виховання від одного до чотирьох дітей-сиріт або дитячий будинок сімейного характеру - окрема сім'я, яка після на виховання та спільне проживання не менше п'яти дітей.

Деякі форми мають спеціальні правила та регулюються Постановами чи Наказами.

Законодавство України забезпечує комплексні гарантії соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківських прав. Держава надає цій категорії дітей половину державного забезпечення до досягнення ними 18 років, а також забезпечує безкоштовне навчання в державних і комунальних закладах освіти, виплачує стипендії та щорічну допомогу на придбання навчальної літератури. Важливими гарантіями є право на безкоштовне проживання в студентських гуртожитках, допомога в працевлаштуванні після закінчення навчання, державне чи соціальне житло, безкоштовне медичне житло. Усі ці гарантії складаються в Законі України «Про забезпечення організаційно-правові організації та громадські організації дітей, забезпечених родинного виховання» та інших нормативно-правові акти.

Підготовка дітей-сиріт до самостійного життя є важливим аспектом державної політики, який також має нормативне забезпечення.

Насамперед слід відзначити наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Програми підготовки та підвищення кваліфікації

прийомних батьків та батьків-вихователів», яким передбачено навчання прийомних батьків та батьків-вихователів способами. підготовки дітей до самостійного життя.

Друга, не менш важлива, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про соціальний центр матері та дитини» регулює діяльність центрів підтримки молодих матерів із дітей-сиріт.

Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальних послуг із соціальної інтеграції випускників закладів (установ) житлового фонду» визначає зміст та обсяг, умови та порядок надання соціальних послуг для соціальна інтеграція випускників закладів ЖКГ.

Ці нормативно-правові акти є основою для розробки та реалізації програм підготовки дітей-сиріт до самостійного життя на місцевому рівні.

Таким чином, національне законодавство України створює цілісну систему захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також забезпечує нормативну базу щодо підготовки їх до самостійного життя. Проте слід пам’ятати, що ефективність цієї системи залежить не лише від якості прийнятого законодавства, а й від його належного виконання та постійного моніторингу та вдосконалення відповідно до потреб дітей та викликів сьогодення.

В Україні активно розробляються та реалізуються різноманітні державні програми та стратегії, спрямовані на покращення становища дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Ці ініціативи спрямовані на системні зміни підходу до соціальної роботи з цією категорією дітей.

Національна стратегія реформування системи інституційного догляду та виховання дітей.

Ця стратегія, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2017 році, є ключовим документом, що визначає напрямки реформування системи охорони дитинства в Україні на період до 2026 року. Основними цілями стратегії є зменшення кількості дітей, які виховуються в інтернатних закладах, розвивати мережу соціальних послуг на рівні місцевої громади,

забезпечити кожній дитині право на виховання в сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних.

Стратегія передбачає поступове реформування існуючої системи шляхом розвитку сімейних форм виховання, таких як усиновлення, опіка, прийомні сім'ї та сімейні дитячі будинки, а також створення центрів соціальної підтримки дітей та сімей. Важливими елементами реформи є трансформація закладів опіки та розвиток інклюзивної освіти.

Державна соціальна програма «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини», затверджена постановою Кабінету Міністрів України, є комплексним документом, спрямованим на виконання міжнародних зобов'язань України у сфері захисту дітей. прав. Стосовно дітей-сиріт програма передбачає розвиток сімейних форм виховання, забезпечення права на освіту, покращення медичного обслуговування, соціальної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також захист їхніх житлових прав.

Програма визначає конкретні заходи, відповідальних виконавців та показники успішності реалізації кожного напрямку.

На основі національних стратегій і програм кожна область України розробляє власні регіональні програми, які враховують місцеву специфіку та ресурси. Яскравими прикладами таких програм є цільова програма міста Києва «Діти. Сім'я. Капітал», обласна програма подолання безпритульності та бездоглядності дітей у Львівській області та комплексна програма підтримки сімей і дітей в Одеській області. Регіональні програми, як правило, спрямовані на розвиток сімейних форм виховання на місцевому рівні, створення та підтримку центрів соціального захисту сім'ї, дітей та молоді, забезпечення житлом дітей-сиріт, організацію їх оздоровлення та відпочинок, а також допомога у працевлаштуванні випускників денної форми навчання.

Для ефективної реалізації та моніторингу виконання державних програм в Україні використовуються такі механізми, як міжвідомча координація (створюються міжвідомчі робочі групи для координації діяльності різних

міністерств і відомств); залучення громадськості (проводяться громадські обговорення, залучаються громадські організації до реалізації та моніторингу програм); регулярна звітність (відповідальні виконавці подають періодичні звіти про виконання програми); незалежний моніторинг (до оцінки прогресу залучаються незалежні експерти та міжнародні організації); фінансовий контроль (здійснюється аудит використання коштів, виділених на реалізацію програм); адаптація та корекція (за результатами моніторингу вносяться зміни до програм для підвищення їх ефективності) та просування (результати виконання програм регулярно оприлюднюються для забезпечення прозорості процесу). Слід зазначити, що ефективність цих механізмів залежить від політичної волі, належного фінансування та активної участі всіх зацікавлених сторін. Проте, незважаючи на певні виклики, ці державні програми та стратегії створюють важливе підґрунтя для системного покращення становища дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні. Підготовка дітей-сиріт до створення власної сім'ї є важливим аспектом їх соціалізації та інтеграції в суспільство. Українське законодавство містить ряд нормативно-правових актів, які регулюють цей процес.

Закон України «Про соціальну роботу із сім’ями, дітьми та молоддю» визначає організаційно-правові засади соціальної роботи із сім’ями, дітьми та молоддю. Стаття 9 цього Закону передбачає соціальні послуги для сім'ї, дітей та молоді, які передбачають підготовку молоді до сімейного життя.

Наказ Міністра освіти і науки України «Про затвердження Положення про психологічну допомогу в системі освіти України» регламентує діяльність психологічної служби, яка, зокрема, здійснює психологічний супровід в особистісному, соціальному та професійному плані. самовизначення учнів, у тому числі підготовка до сімейного життя.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про соціальний центр матері та дитини» визначено основні завдання таких центрів, до яких входить підготовка молодих матерів до самостійного життя та створення сім’ї.

Законодавство також регулює програми статевої освіти та планування сім'ї для дітей-сиріт. Наприклад, Закон України «Про охорону дитинства» (ст. 10) гарантує дитині право на життя та охорону здоров'я, у тому числі на статеве виховання.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про здійснення додаткових заходів щодо попередження та попередження жорстокого поводження з дітьми» передбачено впровадження програм статевого виховання в навчальних закладах.

У свою чергу, державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України у 2006 р.) містить заходи щодо планування сім'ї та охорони репродуктивного здоров'я молоді, у тому числі дітей-сиріт.

Серед основних аспектів готовності до створення власної сім'ї - житло та робота. Розуміючи, що це виклик для дітей-сиріт, Україна заявила про готовність вирішувати це питання.

Так, Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (статті 33, 39) гарантує цій категорії осіб право на житло та працевлаштування.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку діяльності органів опіки та піклування у сфері діяльності, пов’язаної із захистом прав дитини» визначено механізми забезпечення житлових прав дітей-сиріт.

Законом України «Про зайнятість населення» (ст. 14) діти-сироти віднесені до категорії громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення ними 18 років» регулює надання матеріальної допомоги при початку самостійного життя.

Важливою опорою є правові механізми постінтернатної підтримки та підтримки молодих сімей із дитячих будинків. Закон України «Про соціальні послуги» визначає організаційно-правові засади надання соціальних послуг, у тому числі послуг соціальної допомоги.

Наказом Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Державного стандарту соціальних послуг у сфері соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ)» визначено вимоги до організації та надання послуг соціальної інтеграції випускників закладів загального ступеню соціальної інтеграції. інтернатні установи.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Типового положення про соціальний притулок для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» регламентує діяльність закладів тимчасового проживання та надання соціальної допомоги випускникам інтернатних закладів.

Законом України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» передбачені різні види матеріальної підтримки молодих сімей, у тому числі дітей-сиріт.

Слід зазначити, що незважаючи на наявність достатньо розвиненої нормативно-правової бази, їх практична реалізація часто стикається з проблемами, пов’язаними з недостатнім фінансуванням, бюрократичними перепонами та недосконалістю механізмів контролю. Тому актуальним завданням забезпечення належної підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї залишається постійне вдосконалення законодавства та підвищення ефективності його реалізації.

Крім того, важливим аспектом є узгодження різноманітних нормативно-правових актів та програм з метою створення цілісної системи підтримки дітей-сиріт на шляху до самостійного життя та створення власної родини. Це потребує міжвідомчої взаємодії та комплексного підходу до вирішення проблем цього беззахисного населення.

Підсумовуючи, можна зазначити, що законодавча база соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї в Україні є досить

розвиненою та охоплює широкий спектр аспектів – від міжнародних зобов'язань до конкретних механізмів підтримки на національному та місцевому рівнях.

2.2. Зміст соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини

Соціальна робота з дітьми-сиротами – багатогранний процес, що охоплює різні сторони життя дитини. Перш за все, це спрямовано на психологічну підтримку, яка допомагає дітям подолати емоційні труднощі, розвинути самооцінку та сформувати психічну стійкість. При цьому велике значення надається освітньому супроводу, який не тільки сприяє ефективному навчанню, а й розвиває пізнавальні здібності та мотивацію до отримання знань.

Важливим напрямком є соціальна адаптація, в рамках якої діти-сироти вчаться взаємодіяти з оточенням, розвивають комунікативні навички та соціальні компетенції. Це тісно пов'язане з професійною орієнтацією, де спеціалісти допомагають у виборі майбутньої професії та формують професійні навички, готують дітей до самостійного життя.

Не менш важливим є правовий захист, який забезпечує дотримання прав дитини та надання необхідної правової допомоги. Одночасно здійснюється медична допомога з метою збереження фізичного здоров'я, профілактики захворювань та формування навичок здорового способу життя.

Останній, але не менш важливий напрям – розвиток культури. Він передбачає залучення дітей-сиріт до різноманітних культурних заходів, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей та розширенню світогляду.

Усі ці напрями соціальної роботи взаємопов'язані і створюють міцну основу для подальшої підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї. Вони створюють цілісний підхід, який охоплює всі ключові сфери розвитку дитини та її адаптації до самостійного життя.

Розвиток життєвих навичок і компетентностей є ключовим аспектом підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї. Цей процес спрямований на формування практичних навичок, необхідних для самостійного життя та побудови здорових сімейних стосунків.

Важливим аспектом підготовки дітей-сиріт до самостійного життя є формування навичок самообслуговування, до яких відноситься уміння готувати їжу, прати, прибирати та доглядати за собою [19]. Ці базові компетенції створюють надійний фундамент для успішної адаптації в суспільстві та здатності піклуватися про власну родину в майбутньому.

Не менш важливим елементом навчання є розвиток фінансових знань, що полягає в навчанні бюджетного планування, економії та раціонального використання коштів [33]. Набуття таких навичок дозволяє уникнути фінансових труднощів і забезпечити стабільне фінансове становище майбутньої сім'ї.

Особлива увага приділяється розвитку емоційного інтелекту та навичок міжособистісного спілкування, оскільки вміння розпізнавати та контролювати власні емоції, а також розуміти почуття інших є вирішальним для побудови здорових стосунків [49; 8]. Формування цих компетенцій створює основу для гармонійних сімейних стосунків та успішної соціальної інтеграції в майбутньому.

Також важливо навчити дітей-сиріт приймати рішення та нести за них відповідальність [24]. Ця компетентність є основою майбутнього батьківства та ефективного управління сімейним життям, що особливо важливо для тих, хто не має позитивного сімейного досвіду.

Розвиток життєвих навичок і компетентностей відбувається через різні форми роботи: індивідуальні заняття, групові тренінги, рольові та практичні завдання [33; 49]. Важливо, щоб цей процес був системним і охоплював різні сфери життя, готуючи дітей-сиріт до викликів самостійного життя та створення власної родини.

Психологічна підготовка дітей-сиріт до сімейного життя є одним із найважливіших аспектів їх соціалізації та адаптації [23]. Цей процес спрямований на формування здорового сприйняття сім'ї, партнерства та батьківства, а також на подолання негативного досвіду, пов'язаного з відсутністю або нефункціонуванням сім'ї в минулому дитини.

Важливим аспектом є розвиток емоційної зрілості та навичок емпатії, адже вміння розуміти та поважати почуття інших є основою побудови здорових сімейних стосунків [8]. Це вміння виражати емоції, слухати партнера і знаходити компроміси в складних ситуаціях.

Не менш важливим є формування реалістичних очікувань щодо подружнього та сімейного життя, включаючи обговорення не лише позитивних, але й складних аспектів сімейних стосунків [57]. Такий підхід допомагає підготувати дітей-сиріт до можливих викликів і сформувати відповідне розуміння сімейного життя.

Психологічна підготовка також включає розвиток навичок планування майбутнього, зокрема вміння ставити цілі та працювати над їх досягненням у контексті створення сім'ї.

Методи роботи в цьому напрямку включають індивідуальні консультації, групові тренінги, арт-терапію та рольові ігри. Важливо, щоб ця робота проводилася систематично та враховувала індивідуальні особливості та потреби кожної дитини.

Для успішної психологічної підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї насамперед важливо правильно оцінити їх психічний стан і готовність до сімейного життя. Це дозволить виробити індивідуальний підхід і визначити найбільш ефективні методи роботи з кожною дитиною. Комплексна психологічна діагностика повинна охоплювати різні аспекти готовності особистості до створення сім'ї.

Оцінка ціннісно-мотиваційної сфери за методикою «Ціннісні орієнтації» М. Рокич та опитувальник «Рольові очікування та домагання в шлюбі» А. Волкова дозволяють зрозуміти, яке місце займають сімейні цінності в системі

життєві пріоритети вихованця, які його очікування щодо майбутньої сім'ї та шлюбу. Це особливо важливо для дітей-сиріт, адже їх уявлення про сімейне життя часто формуються без позитивного прикладу батьківської родини.

Обстеження емоційно-вольової готовності за допомогою Тест-опитувальника емоційної зрілості О. Чебикіна та методики діагностики рівня емпатійних здібностей В. Файта дає можливість оцінити здатність дитини до емоційної саморегуляції та емпатії – ключових умінь для побудови. гармонійні сімейні відносини. Особлива увага приділяється навчанню вмінню розуміти емоції інших людей і правильно виражати власні почуття.

Поведінковий компонент готовності до сімейного життя досліджується за допомогою тесту К. Томаса «Стратегії виходу з конфліктних ситуацій» та методики діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі. Це дозволяє визначити типові способи реагування на конфліктні ситуації та моделі міжособистісних взаємодій, що важливо для прогнозування майбутніх сімейних стосунків.

Оцінка когнітивної готовності здійснюється за допомогою методики «Незакінчені речення» та проективної методики «Малюнок сім’ї», які дозволяють розкрити глибоко вкорінені установки та уявлення про сім’ю, а також можливі страхи та упередження щодо сімейного життя.

За результатами комплексної діагностики складається індивідуальна програма психологічної підготовки, яка може включати різні методи роботи: індивідуальні консультації, групові тренінги, арт-терапію та рольові ігри. Важливо, щоб ця робота проводилася систематично та враховувала виявлені особливості та потреби кожної дитини.

При проведенні психологічної діагностики дітей-сиріт слід враховувати ряд специфічних факторів. Перш за все, важливо розуміти, що досвід перебування в стаціонарі та відсутність власної родини може істотно вплинути на результати діагностики. Діти-сироти часто виявляють підвищену тривожність під час тестування, схильність давати соціально бажані відповіді

або, навпаки, демонструють захисну реакцію у вигляді демонстративної байдужості.

Під час діагностики особливу увагу слід приділити створенню атмосфери довіри. Бажано провести початкову бесіду, доступною мовою пояснити мету діагностики, наголосивши, що це не тест чи обстеження, а спосіб краще зрозуміти потреби дитини, щоб надати їй ефективну допомогу. Також важливо враховувати можливу втому дітей-сиріт під час діагностичних процедур і планувати для них достатні перерви.

При інтерпретації результатів діагностики необхідно враховувати конкретний життєвий досвід дітей-сиріт. Наприклад, аналізуючи проективні методики (наприклад, «Малюнок сім'ї»), варто враховувати, що уявлення дитини про сім'ю можуть ґрунтуватися не на власному досвіді, а на спостереженнях за іншими сім'ями чи медійних образах. Це може призвести до ідеалізованого або, навпаки, негативного ставлення до сімейного життя.

Важливо також враховувати будь-які прогалини в емоційному розвитку та соціальному досвіді дітей-сиріт. При проведенні діагностики міжособистісних відносин і емоційної сфери може знадобитися додаткове уточнення понять і ситуацій, очевидних для дітей, які виховуються в сім'ї. Крім того, деякі стандартні методики можуть потребувати коригування з урахуванням особливостей життєвого досвіду дітей-сиріт.

Отже, психологічна підготовка до сімейного життя – це комплексний процес, спрямований на формування у дітей-сиріт необхідних емоційних та соціальних компетенцій, які дозволять їм у майбутньому створити здорову та щасливу родину.

Продовжуючи тему психологічної підготовки до сімейного життя, варто звернути увагу на такий ключовий аспект, як статеве виховання та репродуктивне здоров'я. Ця сфера є невід'ємною частиною побудови здорових стосунків і підготовки до створення власної сім'ї.

Для глибшого розуміння цього питання варто проаналізувати кілька важливих аспектів: надання базових знань з анатомії та фізіології, формування

розуміння поняття згоди та особистих кордонів, освіта у сфері контрацепції та профілактики захворювань, а також сім’я. планування та відповідальне батьківство.

Дослідження вказують на важливість комплексного підходу до статевого виховання дітей-сиріт, який має включати не лише біологічні аспекти, а й психологічні та соціальні проблеми, пов’язані зі статевим життям та створенням сім’ї [8; 23]. Водночас особливу увагу слід приділяти адаптації таких програм до конкретних потреб дітей-сиріт, враховуючи їхній обмежений доступ до інформації та можливий травматичний досвід, який впливає на сприйняття теми сексуальності та стосунків [49; 57]. Такий підхід дозволяє створити ефективну систему підготовки до майбутнього сімейного життя.

Необхідність особливо делікатного підходу до статевого виховання дітей-сиріт зумовлена кількома важливими факторами. По-перше, відсутність сімейного виховання часто призводить до формування спотворених уявлень про статеві стосунки та інтимну близькість, оскільки діти не мають можливості спостерігати здорові моделі партнерства у повсякденному житті. По-друге, досвід проживання в інституціях може створювати додаткові бар’єри у сприйнятті інформації про статеве життя через специфіку групового навчання та обмежені можливості для приватних розмов на гострі теми.

Крім того, діти-сироти часто стикаються з подвійною стигматизацією при обговоренні статевого виховання: як через їхній статус сиріт, так і через загальне табу на сексуальність у суспільстві. Це може призвести до підвищеної тривоги, сорому або уникнення обговорення важливих питань, пов’язаних зі статевим розвитком і репродуктивним здоров’ям. У деяких випадках травматичний досвід або неадекватні моделі поведінки, засвоєні в ранньому віці, можуть створити додаткові перешкоди для вивчення моделей здорової сексуальної поведінки.

Особливу увагу слід приділити питанню розвитку здорових кордонів у міжособистісних стосунках. Діти-сироти, які ростуть у прийомних сім’ях, можуть мати труднощі з розумінням понять особистих кордонів і приватності,

що робить їх потенційно вразливими в майбутніх інтимних стосунках. Тому програми сексуальної освіти повинні включати елементи, спрямовані на розвиток навичок встановлення та підтримки здорових особистих кордонів.

Соціальний аспект статевого виховання дітей-сиріт також має свою специфіку. Обмежений досвід спостереження за різними моделями сімейних стосунків може призвести до формування нереалістичних очікувань або страхів щодо майбутнього сімейного життя. Тому важливо, щоб програми сексуального виховання включали елементи соціального навчання, які допомагають формувати адекватні уявлення про партнерство та ролі в сім’ї.

Важливо розуміти, що діти-сироти мають різний досвід, який впливає на їх здатність у майбутньому створювати власні сім’ї. Деякі діти втратили батьків через смерть, маючи до цього досвід життя в заможній родині. Такі діти, незважаючи на травму втрати, часто зберігають позитивні моделі сімейних стосунків і цінності, які можуть стати опорою у створенні власної сім'ї. Інша ситуація з дітьми, вилученими з асоціальних сімей, де вони можуть зіткнутися з різними формами неблагополуччя: алкоголізмом чи наркоманією батьків, насильством у сім’ї, недбалим ставленням до потреб дитини, відсутністю належного догляду. У таких випадках діти часто засвоюють деструктивні моделі сімейних стосунків, що створює додаткові труднощі при створенні власної сім'ї.

Особливої уваги потребують діти, які зазнали насильства чи жорстокого поводження в родині. Їх травматичний досвід може призвести до глибокої недовіри у стосунках, страху близькості, труднощів у створенні здорової прихильності. Водночас є діти, які через складну життєву ситуацію батьків (тривала хвороба, скрутне матеріальне становище) потрапили до закладів опіки та при цьому зберегли емоційний зв’язок із родиною та розуміння позитивних моментів. сімейного життя.

Врахування цього розмаїття життєвих історій та їх впливу на формування особистості є надзвичайно важливим при розробці програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї. Завдяки цьому ми можемо забезпечити

індивідуальний підхід і надати саме ту підтримку, яка потрібна даній дитині, враховуючи її унікальний життєвий досвід.

Беручи до уваги це дослідження, можна сказати, що статеве виховання та освіта з питань репродуктивного здоров’я дітей-сиріт мають бути особливо чутливими та індивідуальними. Важливо створити безпечне середовище, в якому діти зможуть отримати достовірну інформацію, поставити запитання та обговорити свої проблеми чи сумніви.

Цю роботу необхідно проводити систематично, поєднуючи групові заняття з індивідуальними консультаціями. Особливу увагу слід звернути на формування здорового ставлення до власного тіла, розуміння поняття згоди та вміння будувати рівноправні стосунки.

Тому статеве виховання та освіта з питань репродуктивного здоров’я є ключовими елементами підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї, що вимагає чуйного та професійного підходу.

Розглядаючи питання підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї, слід звернути увагу на такі взаємопов'язані аспекти, як правова освіта в галузі сімейних відносин та економічні знання, в тому числі планування сімейного бюджету. Ці сфери мають вирішальне значення для створення міцної основи майбутніх сімейних відносин і забезпечення фінансової стабільності сім'ї.

Для глибшого розуміння цієї теми варто проаналізувати кілька важливих аспектів: знання правових основ шлюбу та сім’ї, розуміння прав та обов’язків подружжя, основних принципів фінансового планування, вміння вести сімейний бюджет, а також як усвідомлення взаємозв'язку правових і економічних аспектів сімейного життя.

Дослідження з питань соціально-правового захисту дітей-сиріт підкреслюють важливість правового виховання цієї категорії молоді [43; 16]. Розуміння правових аспектів сімейних стосунків допомагає запобігти багатьом проблемам у майбутньому та допомагає будувати здорові стосунки.

Особлива увага приділяється також питанням фінансової обізнаності та економічного виховання дітей-сиріт [5; 33]. Розвиток практичних навичок

управління особистими фінансами та бюджетування розглядається як ключові компетенції, що дозволяють створити стабільну та успішну сім’ю.

Аналізуючи ці дослідження, можна зробити висновок, що правова та економічна освіта дітей-сиріт має бути практично спрямованою та адаптованою до їхніх конкретних потреб [19; 24]. Важливо не лише давати теоретичні знання, а й розвивати практичні навички через рольові ігри, кейси та приклади з життя.

Ефективна програма має охоплювати такі теми, як основи сімейного права, права та обов’язки подружжя, питання аліментів та догляду за дітьми, а також основні принципи фінансового планування, формування та управління сімейним бюджетом, заощадження та інвестування.

Особливу увагу слід приділити формуванню розуміння взаємозв'язку правових та економічних аспектів сімейного життя. Наприклад, як юридичні зобов'язання можуть вплинути на фінансове становище сім'ї або як економічні рішення можуть мати правові наслідки.

Тому правове виховання сімейних відносин та розвиток економічних знань є невід’ємними елементами підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї, що вимагає комплексного практичного підходу.

Підтримка у створенні позитивної моделі сім'ї є ключовим аспектом підготовки дітей-сиріт до майбутнього сімейного життя. Цей напрямок роботи спрямований на формування у дітей здорових уявлень про сімейні стосунки, розподіл ролей і обов'язків у сім'ї [8; 57]. Методичні розробки та дослідження підкреслюють важливість формування позитивного іміджу сім’ї серед дітей, які виховуються поза сім’єю [19]. Особливу увагу приділено необхідності комплексного підходу, який включає як теоретичну підготовку, так і практичний досвід взаємодії в сімейному середовищі.

Сучасні дослідження аналізують різні методи формування навичок сімейного життя у дітей-сиріт [33; 49]. Для кращого засвоєння моделей сімейної взаємодії пропонується використовувати інтерактивні методи, рольові ігри та моделювання ситуації.

Аналізуючи ці дослідження, можна виділити основні аспекти роботи: формування уявлень про різні типи сімей та їх функції, розвиток навичок ефективного спілкування в сім'ї, вивчення способів вирішення конфліктів і спільного прийняття рішень, розуміння. важливість емоційної підтримки та взаємодопомоги в родині, формування відповідального ставлення до батьківства [23; 24]. Такий комплексний підхід забезпечує комплексну підготовку дітей-сиріт до створення власної сім'ї.

Слід пам'ятати, що ця робота повинна проводитися систематично і включати різноманітні форми діяльності: від теоретичних занять до практичних занять та поїздок до успішних родин.

Тому супровід у створенні позитивної моделі сім'ї – складний процес, який потребує індивідуального підходу та врахування особистого досвіду кожної дитини-сироти. Ця робота надзвичайно важлива для формування у дітей здорових поглядів на сімейне життя та підготовки їх до створення в майбутньому власної щасливої родини.

Таким чином, зміст соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї охоплює широкий спектр напрямів, зокрема психологічний супровід, формування життєвих навичок, статеве виховання, правове та економічне виховання, а також створення позитивної моделі сім'ї. . Цей комплексний тренінг має на меті озброїти дітей-сиріт необхідними знаннями, навичками та компетенціями для побудови здорових сімейних стосунків та успішного самостійного життя.

2.3. Виклики соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини в умовах воєнного стану

Забезпечення безпеки та стабільності дітям-сиротам в умовах воєнного стану є одним із найважливіших завдань соціальної роботи. Це першочергове завдання, яке вимагає комплексного підходу та координації зусиль різних служб та установ.

У воєнний час діти-сироти стають особливо вразливою категорією суспільства. Щоб створити відчуття безпеки та стабільності, їм потрібен не лише фізичний захист, а й психологічна підтримка. Соціальні працівники мають забезпечити створення безпечного середовища, яке б максимально захищало дітей від негативних наслідків війни.

Підготовка дітей-сиріт до створення власної сім'ї в умовах воєнного стану ставить перед соціальними працівниками завдання створити безпечне та стабільне середовище, в якому діти зможуть отримати необхідну підтримку та розвинути необхідні навички. У воєнний час особливого значення набуває створення так званих «острівців безпеки» – місць, де діти можуть відчути себе захищеними та отримати комплексну соціально-психологічну допомогу [26]. Створення таких безпечних просторів дозволяє дітям відновити емоційну рівновагу та встановити довірливі стосунки з оточуючими.

Важливим аспектом роботи є збереження стабільності та прогнозованості життя дітей-сиріт навіть в умовах загальної нестабільності. Це включає дотримання нормального розпорядку дня, безперервне навчання та іншу регулярну діяльність, якщо це можливо за обставин [34]. Цей структурований підхід допомагає дітям зберігати відчуття нормальності та розвивати навички здорового способу життя, незважаючи на складні зовнішні обставини.

Забезпечення безпеки включає також розробку та реалізацію чітких планів евакуації, навчання дітей правилам поведінки під час авіанальотів та інших надзвичайних ситуацій. При цьому важливо, щоб ці заняття не викликали додаткового стресу, а навпаки, давали дітям відчуття впевненості у своїх діях [50]. Розуміння чітких алгоритмів дій у критичних ситуаціях допомагає дітям краще контролювати свій емоційний стан і зберігати спокій.

Тому забезпечення безпеки та стабільності дітей-сиріт війни є складним завданням, яке потребує від соціальних працівників не лише професійних знань, а й уміння швидко адаптуватися до мінливих обставин, забезпечуючи при цьому постійну підтримку та захист дітей.

Подолання психологічної травми дітей-сиріт, спричиненої військовими діями, є ключовим викликом для соціальних працівників. Війна завдає глибоких емоційних ран, які можуть мати довготривалий вплив на психічне здоров'я та розвиток дитини [49]. Раннє виявлення та професійна допомога у подоланні травматичних переживань є особливо важливими.

Травматичний досвід війни може призвести до посттравматичного стресового розладу (ПТСР), тривоги, депресії та інших проблем з психічним здоров'ям у дітей-сиріт. В умовах воєнного стану ці умови можуть суттєво ускладнити процес підготовки до створення власної родини в майбутньому [8]. Розуміння цих проблем допомагає соціальним працівникам розробляти ефективні стратегії психологічної підтримки.

Створення безпечного простору для вираження емоцій і переживань має особливе значення. Це особливо важливо у випадку дітей-сиріт, оскільки вони можуть не мати близьких дорослих, яким довіряють [23]. Побудова довірчих стосунків з професіоналами – перший крок до емоційного зцілення.

Важливим аспектом роботи є навчання дітей-сиріт навичкам регуляції емоцій та стресостійкості. Це може включати методи релаксації, практики усвідомленості, арт-терапію та інші методи, адаптовані до дитинства. Соціальним працівникам також слід звернути увагу на формування у дітей-сиріт позитивного образу майбутнього [35]. Війна може підірвати віру в можливість щасливого сімейного життя, тому важливо працювати над відновленням цієї віри та формуванням здорових уявлень про сім'ю та стосунки.

Подолання психологічної травми – тривалий процес, який потребує системного підходу та співпраці різних спеціалістів. Ключову роль у координації цієї роботи та комплексному супроводі дітей-сиріт на шляху до емоційного зцілення та підготовки до майбутнього сімейного життя відіграють соціальні працівники.

Адаптація програм підготовки дітей-сиріт до створення власної родини в умовах воєнного часу потребує суттєвого переосмислення традиційних

підходів. Аналіз практики показує, що усталені методи роботи потребують суттєвих модифікацій у зв’язку з новими викликами [7]. Це спонукає до пошуку інноваційних рішень у сфері соціальної роботи з дітьми-сиротами.

Трансформація навчальних програм має охоплювати кілька ключових напрямків. По-перше, це інтеграція модулів з антикризового управління та виживання в екстремальних умовах. По-друге, зміцнення елемента психологічної стійкості та емоційної саморегуляції. По-третє, розвиток здатності швидко адаптуватися до змін [44]. Такий комплексний підхід дозволяє створити міцну основу для майбутнього сімейного життя студентів.

Особливої уваги потребує розвиток «адаптивних систем» у дітей, які пережили війну. У контексті підготовки до створення сім’ї це передбачає розробку гнучких моделей сімейних стосунків, стійких до стресу та невизначеності [52]. Досвід показує, що саме вміння адаптуватися стає ключовим фактором успішного розвитку сімейних стосунків.

В умовах війни відбувається природна трансформація пріоритетів і цінностей дітей-сиріт. Тому програми навчання мають бути достатньо гнучкими, щоб відповідати новим реаліям, зберігаючи при цьому акцент на підготовці до сімейного життя [46]. Це потребує постійного контролю та оновлення методів роботи відповідно до реальних потреб студентів.

Важливим елементом адаптованих програм є врахування інформації про ресурси та послуги підтримки, доступні молодим сім'ям під час війни та післявоєнної відбудови. Тому адаптація програм підготовки дітей-сиріт до створення власної родини в умовах війни потребує системного підходу, який органічно поєднує традиційні елементи сімейного виховання з інноваційними компонентами.

Проблеми доступу до ресурсів і послуг в умовах війни стають одним із найсерйозніших викликів у процесі підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї. Надзвичайно важливим є переосмислення системи надання соціальних послуг в умовах обмежених можливостей [30]. Це потребує розробки нових механізмів забезпечення основних потреб дітей-сиріт.

Бойові дії призводять до руйнування соціальної інфраструктури, яка є основою забезпечення потреб дітей-сиріт. Під час війни багато закладів і закладів, які раніше опікувалися дітьми-сиротами, зазнають структурних змін або припиняють свою діяльність [37]. Це породжує необхідність розробки альтернативних механізмів надання соціальної підтримки.

Суттєвих змін зазнає і система фінансування соціальних програм. Перерозподіл бюджетних коштів на військові потреби тягне за собою необхідність пошуку додаткових джерел підтримки соціальної сфери [38]. Це стимулює розвиток нових форм співпраці між державними установами та громадським сектором.

Логістичні проблеми та транспортні труднощі створюють додаткові бар'єри в доступі до необхідних ресурсів. В таких умовах особливого значення набуває розвиток мобільних послуг і дистанційних форм надання послуг [70]. Запровадження інноваційних підходів до організації соціальної роботи дозволяє забезпечити безперервність надання послуг навіть у найскладніших умовах.

Оптимізація наявних ресурсів та пошук нових можливостей стають ключовими завданнями соціальних працівників. Це включає в себе розробку платформ для онлайн-консультацій і навчальних програм, які дозволяють продовжувати роботу навіть в умовах обмеженого фізичного доступу. Створення мобільних бригад спеціалістів та налагодження співпраці з громадськими організаціями також підтверджує свою ефективність у задоволенні потреб дітей-сиріт.

Зміни в системі опіки та захисту, викликані переміщенням дітей-сиріт, виявили необхідність кардинального перегляду встановлених механізмів соціального захисту. Масштабне відселення мешканців інтернатних закладів потребує розробки нових підходів до організації соціальної роботи [61]. Це створює передумови для системної трансформації всієї сфери захисту прав дітей.

Аналіз практики показує, що вимушене переселення дітей-сиріт створює не лише організаційні труднощі, а й вимагає переосмислення методичних засад

соціальної роботи. Особливу увагу слід звернути на розвиток механізмів збереження соціальних зв’язків дітей в умовах переміщення [12]. Це завдання потребує впровадження інноваційних форм соціально-психологічної підтримки.

Процеси евакуації дитячих будинків та шкіл-інтернатів призвели до появи нових форм тимчасового влаштування дітей. В умовах воєнного стану виникла потреба у створенні пунктів евакуації та розширенні можливостей термінового сімейного влаштування [66]. Практика показує, що такі нові форми опіки потребують відповідного нормативного та методичного забезпечення.

Процедури усиновлення та догляду під час війни зазнають значних трансформацій. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з оформленням документів, визначенням правового статусу дитини та спілкуванням з біологічними родичами [27]. Це потребує розробки спеціальних механізмів правового захисту дітей-сиріт в умовах кризи.

Особливо важливим є розвиток мережі мобільних соціальних служб, які зможуть оперативно реагувати на потреби дітей-сиріт-переселенців. Створення таких мобільних бригад дозволяє забезпечити безперервність соціального супроводу та супроводу дітей за новими місцями проживання. При цьому важливо зберігати системність і послідовність у наданні соціальних послуг.

Формування сімейних цінностей у дітей-сиріт та підтримка тих, хто втратив близьких внаслідок війни, потребує впровадження науково обґрунтованих підходів до соціально-психологічної роботи. Аналіз практики свідчить про необхідність переосмислення традиційних методів роботи в умовах воєнного стану [45]. Такі трансформації повинні враховувати специфіку травматичних переживань дітей.

Системний аналіз показує, що війна має значний вплив на формування у дітей-сиріт уявлень про сім'ю та безпеку. У таких умовах особливого значення набуває створення терапевтичного середовища, яке сприяє відновленню базової довіри до світу [13]. Практика свідчить про ефективність комплексного підходу, який поєднує психологічну підтримку з формуванням позитивних моделей сімейних стосунків. Методичною основою роботи з дітьми, які

залишилися сиротами в умовах війни, стає концепція «безпечної прихильності». Дослідження показують, що стійкі емоційні зв'язки є основоположним чинником здорового розвитку особистості [24]. Для цього необхідна реалізація спеціальних програм, спрямованих на створення надійних емоційних зв'язків.

Важливим аспектом роботи є розробка інноваційних методик, які враховують унікальний досвід кожної дитини. Це може включати сеанси групової терапії, індивідуальну роботу з травмою, а також створення середовища для обміну досвідом між дітьми зі схожими життєвими історіями [54]. Практика показує ефективність такого різноманітного підходу.

Формування сімейних цінностей в умовах війни потребує особливого методичного осмислення та уваги до емоційного стану дітей. Водночас важливо підтримувати баланс між опрацюванням травматичного досвіду та розвитком позитивного бачення майбутнього. Такий підхід створює основу для формування здорової моделі сімейних стосунків.

Професійно-технічна освіта та працевлаштування дітей-сиріт в умовах воєнної економіки вимагають суттєвого перегляду традиційних підходів до соціальної адаптації. Аналіз ситуації вказує на кардинальні зміни на ринку праці, що створює нові виклики для системи соціального захисту [33]. Це потребує розробки гнучких програм професійного навчання, які відповідають сучасним реаліям.

Особливу увагу слід приділити розвитку професійних компетенцій дітей-сиріт, які залишаються важливими в умовах економічної нестабільності. Дослідження вказують на необхідність розвитку здатності швидко адаптуватися до змін умов праці [44]. Такий підхід значно підвищує конкурентоспроможність випускників на ринку праці.

В умовах війни виникає необхідність переорієнтації професійно-технічної освіти на напрями, важливі під час війни та післявоєнної відбудови. Зростає попит на спеціалістів з логістики, медичного обслуговування та реконструкції

інфраструктури [59]. Це створює нові можливості для професійного розвитку дітей-сиріт.

Важливим напрямком діяльності є створення ефективних партнерських відносин між навчальними закладами, соціальними службами та потенційними роботодавцями. Така співпраця дозволяє забезпечити якісну практичну освіту молоді [15]. Як показує досвід, саме завдяки такому партнерству молодь отримує реальні можливості працевлаштування.

Значних змін зазнає і форма професійно-технічної освіти. В умовах обмеженого фізичного доступу до навчальних закладів зростає роль дистанційного навчання. Водночас важливо зберегти якість освіти та забезпечити відповідний рівень практичних навичок. Ефективна організація соціальної допомоги дітям-сиротам під час воєнного стану потребує розвитку інноваційних форм роботи. Реалізація нових підходів має враховувати як поточні потреби дітей, так і віддалені перспективи їх розвитку [5]. Це створює основу для формування сталої системи соціального забезпечення.

Особливо важливо розвивати мережу мобільних соціальних служб, здатних оперативно реагувати на потреби дітей у різних регіонах країни. Практика свідчить, що такі мобільні бригади значно підвищують доступність соціальних послуг [19]. Їх діяльність допомагає забезпечити безперервність соціальної підтримки навіть у віддалених місцях.

Аналіз практичного досвіду свідчить про необхідність посилення міжвідомчої взаємодії у сфері захисту прав дітей-сиріт. Координація зусиль різних установ і організацій стає ключовим фактором ефективності соціальної роботи [38]. Це дозволяє оптимізувати використання наявних ресурсів і підвищити якість послуг, що надаються.

Важливим напрямком розвитку є впровадження цифрових технологій у процес соціальної роботи. Створення єдиних ІТ-систем та баз даних сприяє більш ефективному моніторингу потреб дітей-сиріт [47]. Цифровізація також збільшує можливості дистанційного консультування та підтримки.

В умовах обмежених ресурсів особливо актуальним є розвиток партнерства з громадськими організаціями та волонтерськими ініціативами. Завдяки такому партнерству ми можемо розширити спектр доступних послуг та отримати додаткові кошти для підтримки дітей-сиріт. Водночас важливо забезпечити координацію всіх залучених сторін для досягнення максимальної ефективності.

Особливого значення підготовка дітей-сиріт до самостійного життя набуває в часи військових випробувань. Аналіз сучасної практики свідчить про необхідність реалізації комплексного підходу до формування життєвих навичок [1]. Завдяки цьому вдається створити міцний фундамент для майбутньої адаптації студентів у суспільстві.

Велику увагу слід приділяти розвитку фінансових знань і вмінню вести особистий бюджет. Практика показує, що ці компетенції часто визначають успішну соціальну інтеграцію [16]. Формування відповідального ставлення власника до фінансових ресурсів створює важливу основу для самостійного життя.

Важливим елементом навчання є розвиток соціальних навичок та вміння будувати конструктивні стосунки з оточуючими. В умовах війни особливого значення набуває вміння створювати допоміжні соціальні мережі [9]. Досвід показує, що міцні соціальні зв’язки часто є ключовим ресурсом у складних життєвих ситуаціях.

Система навчання повинна враховувати розвиток практичних навичок самообслуговування та домоволодіння. Дослідження підтверджують, що домашня незалежність є важливим чинником успішної адаптації [60]. Це створює незамінний фундамент для подальшого самостійного життя.

Особливу увагу слід приділяти формуванню вміння самостійно приймати рішення та нести відповідальність за власне життя. В умовах постійних змін і невизначеності здатність функціонувати самостійно стає критичною. При цьому важливо забезпечити адекватну підтримку та підтримку на етапі переходу до самостійного життя.

Процес підготовки дітей-сиріт до самостійного життя в умовах війни стикається з комплексом взаємопов’язаних завдань, які потребують системного вирішення. Аналіз практики показує, що традиційні механізми соціальної адаптації потребують суттєвих трансформацій [25]. Це є результатом необхідності розвитку додаткових компетенцій, необхідних для життя в нестабільних умовах.

Одним із ключових викликів є розвиток у студентів здатності приймати самостійні рішення в умовах невизначеності та обмеженої інформації. Дослідження показують, що вміння швидко адаптуватися та гнучко реагувати на зміни стає вирішальним для успішної соціалізації [34]. При цьому необхідно зберігати баланс між розвитком самостійності та наданням необхідної підтримки.

Особливої уваги потребує формування у дітей-сиріт стійких механізмів психологічного самозахисту та самодопомоги. Практика свідчить про необхідність розвитку навичок емоційної саморегуляції та стресостійкості [53]. Це створює основу для ефективного подолання життєвих труднощів у майбутньому самостійному житті.

Актуальним завданням залишається забезпечення безперервності процесу соціальної адаптації у разі зміни місця проживання дитини. В умовах частих переміщень важливо підтримувати систематичну підготовку до самостійного життя [47]. Це потребує розробки гнучких механізмів передачі інформації та координації між різними установами та службами.

Також, варто приділяти розвитку в учнів навичок ефективного використання наявних ресурсів та пошуку додаткових можливостей підтримки. Формування цих компетенцій стає важливим елементом підготовки до самостійного життя. Водночас важливо навчити дітей-сиріт будувати конструктивні стосунки з різними соціальними інститутами та громадськими організаціями.

Одним із важливих аспектів підготовки дітей-сиріт до самостійного життя є формування в них навичок побудови здорових соціальних стосунків. В

умовах війни особливого значення набуває формування вміння створювати надійну систему соціальної підтримки [39]. Це створює основу для успішної інтеграції в суспільство.

Аналіз практики вказує на необхідність приділяти особливу увагу розвитку комунікативних навичок студентів. Дослідження показують, що саме якість соціальних зв'язків часто визначає успішність подальшої адаптації дітей-сиріт [22]. При цьому важливо враховувати специфіку формування комунікативних навичок в умовах обмежених соціальних контактів.

Сучасні виклики організації соціальної допомоги дітям-сиротам набувають особливої гостроти через комплексність проблем, що виникають в умовах війни. Основною проблемою є нестабільність базової інфраструктури – періодична відсутність електроенергії, опалення та зв’язку значно ускладнює процес надання соціальних послуг [26]. Це потребує розробки альтернативних механізмів підтримки та супроводу дітей.

Особливо актуальною є проблема стрімкого збільшення кількості дітей-сиріт внаслідок воєнних дій. Система соціального захисту постала перед необхідністю оперативно реагувати на збільшення кількості прийомних дітей, маючи обмежені ресурси та можливості. При цьому кожна дитина потребує індивідуального підходу та уваги.

Значною проблемою є різноманітність травматичного досвіду дітей. Деякі втратили батьків внаслідок бойових дій, інші пережили окупацію, а деякі діти пройшли складну евакуацію. Таке розмаїття досвіду потребує різноманітного підходу до надання психологічної допомоги та соціальної підтримки.

Ситуація ускладнюється необхідністю вирішення багатьох нагальних проблем одночасно – від забезпечення основних потреб до організації навчального процесу в умовах частих авіанальотів. Соціальні працівники змушені постійно шукати баланс між різними аспектами своєї роботи, часто приймаючи рішення в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Здатність системи соціального захисту швидко адаптуватися до нових викликів стає критичною. Це не тільки розробка нових методів роботи, а й

створення гнучких механізмів реагування на постійні зміни ситуації. При цьому важливо зберігати системність і послідовність у наданні соціальних послуг.

Трансформація професійних компетенцій соціальних працівників у контексті підготовки дітей-сиріт до створення сім'ї набуває нового виміру в умовах військових викликів. Фахівці стикаються з необхідністю розширення своїх знань і навичок роботи з дітьми, які мають різноманітний травматичний досвід [9]. Це особливо важливо для формування у дітей здорових поглядів на сімейні стосунки.

Підготовка дітей-сиріт до створення власної сім'ї в умовах відсутності стабільної інфраструктури вимагає від соціальних працівників оволодіння новими формами роботи. Особливого значення набуває вміння проводити консультації та підтримувати контакт зі студентами навіть за відсутності світла та спілкування. При цьому важливо зберігати послідовність і системність у формуванні сімейних цінностей.

Різноманітність травматичних переживань дітей вимагає від спеціалістів глибоких знань психології травми та її впливу на формування майбутніх сімейних стосунків [52]. Соціальним працівникам слід враховувати, що діти, які втратили батьків унаслідок війни, можуть мати особливе занепокоєння та застереження щодо створення власної сім'ї.

Сучасні виклики організації соціальної допомоги дітям-сиротам набувають особливої гостроти через складність проблем, які виникають в умовах війни. Основною проблемою є нестабільність базової інфраструктури – періодична відсутність електроенергії, опалення та зв'язку значно ускладнює процес надання соціальних послуг [26]. Це потребує розробки альтернативних механізмів підтримки та супроводу дітей.

Особливо актуальною є проблема стрімкого зростання кількості дітей, які залишилися сиротами внаслідок воєнних дій. Система соціального страхування стикається з необхідністю швидко реагувати на збільшення кількості прийомних дітей, маючи обмежені ресурси та можливості. При цьому кожна дитина потребує індивідуального підходу та уваги.

Значною проблемою є різноманітність травматичного досвіду дітей. Хтось втратив батьків внаслідок бойових дій, хтось пережив окупацію, а деякі діти пережили важку евакуацію. Такий різноманітний досвід потребує різноманітного підходу до надання психологічної допомоги та соціальної підтримки.

Ситуація ускладнюється необхідністю вирішення багатьох нагальних проблем одночасно – від забезпечення основних потреб до організації навчального процесу в умовах частих авіанальотів. Соціальні працівники змушені постійно шукати баланс між різними аспектами своєї роботи, часто приймаючи рішення в умовах обмеженого часу та ресурсів.

Здатність системи соціального захисту швидко адаптуватися до нових викликів стає критичною. Це не тільки розробка нових методів роботи, а й створення гнучких механізмів реагування на постійні зміни ситуації. При цьому важливо зберігати послідовність і злагодженість у наданні соціальних послуг.

Трансформація професійних компетенцій соціальних працівників у контексті підготовки дітей-сиріт до створення сім’ї набуває нового виміру в умовах військових викликів. Фахівці стикаються з необхідністю розширення своїх знань і навичок роботи з дітьми, які мають різноманітний травматичний досвід [9]. Це особливо важливо для формування у дітей здорових поглядів на сімейні стосунки.

Підготовка дітей-сиріт до створення власної сім'ї в умовах відсутності стабільної інфраструктури вимагає від соціальних працівників оволодіння новими формами роботи. Особливого значення набуває вміння проводити консультації та підтримувати контакт із дітьми навіть за відсутності світла та спілкування. При цьому важливо зберігати послідовність і злагодженість у формуванні сімейних цінностей. Різноманітність травматичних переживань дітей вимагає від фахівців глибоких знань психології травми та її впливу на формування майбутніх сімейних стосунків [52]. Соціальним працівникам слід враховувати, що діти, які втратили батьків внаслідок війни, можуть мати особливе занепокоєння та застереження щодо створення власної сім’ї.

Таким чином, в умовах війни у фахівців з’являються багато викликів, зокрема велика кількість нових дітей – сиріт, які часто мають різний травматичний досвід, негативні безпекові умови, велика вірогідність навантажень і внаслідок підвищений ризик вигорання.

На основі аналізу теоретичних засад соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї можна зробити такий загальний висновок.

Теоретичні основи соціальної роботи, спрямованої на підготовку дітей-сиріт до створення власної сім’ї, базуються на комплексному поєднанні нормативно-правового забезпечення, змісту та врахування викликів сучасності. Нормативно-правова база встановлює правові механізми та гарантії захисту прав дітей-сиріт, регулює діяльність соціальних працівників та встановлює стандарти надання соціальних послуг. Зміст соціальної роботи охоплює широкий спектр напрямків – від психологічної підготовки до формування практичних навичок ведення домашнього господарства та побудови здорових сімейних стосунків. В умовах воєнного стану особливого значення набувають питання безпеки, психологічної підтримки та адаптації дітей-сиріт до кризових умов, що потребує модифікації традиційних підходів до соціальної роботи та впровадження інноваційних методів підтримки. Інтеграція цих компонентів створює цілісну теоретичну платформу для ефективної підготовки дітей-сиріт до створення власної родини з урахуванням сучасних соціальних реалій та викликів воєнного часу.

РОЗДІЛ 3
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ПІДГОТОВКИ ДІТЕЙ-СИРІТ ДО СТВОРЕННЯ ВЛАСНОЇ РОДИНИ

3.1. Методологія та організація емпіричного дослідження соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї на прикладі програм України, Польщі та авторського тренінгу

У рамках магістерської роботи ми проводимо емпіричне дослідження, спрямоване на вивчення соціальної роботи з метою підготовки дітей-сиріт до створення власних сімей. Це дослідження є важливою частиною нашої роботи, оскільки дозволяє застосовувати теоретичні знання на практиці та сприяти розвитку соціальної роботи у цій важливій сфері.

Метою нашого емпіричного дослідження є проведення порівняльного аналізу програм підготовки дітей-сиріт до створення власних сімей в Україні та Польщі та оцінка потенційної ефективності авторського тренінгу, розробленого в рамках магістерської роботи.

Для досягнення поставленої мети ми ставимо перед собою такі завдання:

1. Провести емпіричний аналіз існуючих програм підготовки дітей-сиріт до створення сім’ї в Україні та Польщі на основі наявних даних та документів.

2. Визначте та порівняйте ключові особливості та відмінності в підходах обох країн.

3. Провести детальний аналіз структури та змісту авторської підготовки, розробленої під час виробничої практики.

4. Провести теоретичне порівняння авторської підготовки з існуючими програмами, використовуючи емпіричні дані.

5. На основі емпіричного аналізу визначте потенційні переваги та обмеження підготовки автора.

6. Розробити наукові рекомендації щодо оптимізації соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення сім’ї.

Предметом нашого емпіричного дослідження є процес соціальної роботи, спрямований на підготовку дітей-сиріт до створення власної сім'ї.

Предметом дослідження є специфічні програми підготовки дітей-сиріт до створення сім’ї в Україні та Польщі, а також авторські тренінги, які були розроблені під час виробничої практики в ГО «Безпека та соціальний захист» м. Запоріжжя, як емпіричний приклад. інноваційного підходу до цієї проблеми.

Для проведення емпіричних досліджень ми використовували такі методи:

1. Теоретичний аналіз літератури та документів. Проводимо систематичний огляд наукових публікацій, нормативно-правових актів та офіційних документів щодо підготовки дітей-сиріт до створення сім’ї в Україні та Польщі. Це дозволяє збирати емпіричні дані про існуючі практики та їх теоретичне обґрунтування.

2. Порівняльний аналіз. На основі зібраних емпіричних даних ми порівнюємо програми України та Польщі та авторські тренінги. Цей метод дозволяє нам на емпіричній основі визначити сильні сторони кожного підходу та можливості для вдосконалення.

3. Моделювання. Для власного навчання ми використовуємо метод теоретичного моделювання, заснований на емпіричних даних ефективних практик. Завдяки цьому ми маємо можливість оцінити потенційну ефективність навчання в реальних умовах. Ці методи дозволяють проводити комплексне емпіричне дослідження, поєднуючи теоретичний аналіз із практичним досвідом у сфері підготовки дітей-сиріт до створення сім’ї, що є ключовим аспектом нашої магістерської роботи.

У процесі емпіричного дослідження ми зосередилися на програмах підготовки дітей-сиріт до створення власних сімей в Україні та Польщі, а також на авторських тренінгах. Такий вибір не випадковий і зумовлений багатьма важливими факторами.

Ключовим для нашого дослідження є насамперед аналіз українських програм, який дає змогу оцінити сучасний стан виховання сиріт у нашій країні та визначити напрями, які потребують покращення. Це дає нам можливість

зрозуміти контекст, у якому працюють соціальні служби та організації, які займаються підготовкою дітей-сиріт до самостійного життя.

Вибір Польщі для порівняльного аналізу зумовлений кількома важливими факторами. Географічна близькість і подібні соціально-економічні умови роблять досвід Польщі особливо актуальним для України. Крім того, Польща має успішний досвід реформування системи опіки над дітьми-сиротами, який може дати цінні уроки для українського контексту. Вивчення польських програм дає нам можливість розглянути найкращі практики, які потенційно можна застосувати в Україні.

Важливим елементом дослідження є включення в наш аналіз авторських тренінгів. Цей тренінг є новим, експериментальним підходом до навчання сиріт, який враховує специфічні потреби українського контексту [Додаток А]. Аналіз цих тренінгів дозволяє розглянути інноваційні методи роботи та оцінити їх потенційну ефективність у порівнянні з існуючими програмами.

Також важливим критерієм при виборі програм для аналізу була доступність інформації. Програми, які ми вибрали, мають достатньо доступних даних, що дозволяє провести ретельний аналіз і зробити обґрунтовані висновки.

Наше емпіричне дослідження ми проводимо в кілька послідовних етапів, кожен з яких має свою специфіку і значення для загального результату.

Ми розпочали з підготовчого етапу, на якому сформулювали мету та завдання дослідження, визначили предмет і тему, розробили методологію. Цей крок був вирішальним для забезпечення чіткого напряму та структури нашого дослідження.

Наступним кроком був збір даних. Ми провели ретельний аналіз наукової літератури з теми дослідження, вивчили законодавчу базу України та Польщі щодо підготовки дітей-сиріт до самостійного життя, зібрали інформацію про конкретні програми та практику в обох країнах. Цей етап дозволив нам створити міцну емпіричну базу для подальшого аналізу.

Після збору даних ми почали їх аналіз. Ми систематизували зібрану інформацію, провели порівняльний аналіз програм України та Польщі, а також

детально проаналізували структуру та зміст авторського навчання. Цей етап дозволив виявити ключові особливості та відмінності підходу до різних програм.

Важливим етапом наших досліджень стало моделювання. Ми провели теоретичне моделювання потенційної ефективності авторського навчання та порівняли цю модель з існуючими програмами. Це дозволило оцінити інноваційний потенціал авторського підходу.

Наступним кроком була інтерпретація результатів. Ми визначили ключові особливості та відмінності підходів, визначили переваги та недоліки кожного підходу та сформулювали висновки щодо потенційної ефективності авторського навчання.

На основі отриманих результатів розроблено наукові рекомендації щодо оптимізації соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення сім'ї. Ці рекомендації враховують як позитивний досвід існуючих програм, так і потенціал нових підходів.

Останнім етапом нашого дослідження було оформлення результатів. Ми підготували відповідну частину магістерської роботи, а також розробили презентацію результатів дослідження для їх ефективного представлення.

Такий комплексний підхід до проведення дослідження дозволив комплексно вивчити обрану тему, забезпечивши достовірність та актуальність отриманих результатів, а також їх практичне значення для розвитку соціальної роботи з дітьми-сиротами в Україні.

Теоретичне обґрунтування нашого оригінального тренінгу «Готуємось до створення власної сім'ї» для дітей-сиріт базується на сучасних теоріях соціальної роботи та психології розвитку. Ми спираємося на концепцію стійкості, яка підкреслює здатність людини долати життєві труднощі та адаптуватися до змін. У своїй роботі ми також використовуємо теорію прихильності, яка допомагає зрозуміти, як ранній досвід стосунків впливає на формування майбутніх сімей. Крім того, ми враховуємо принципи позитивної психології, орієнтуючись на розвиток сильних сторін особистості та

формування стійкості. Основна мета нашого тренінгу – озброїти дітей-сиріт знаннями та навичками, необхідними для побудови здорових сімейних стосунків. Ми намагаємося допомогти учасникам усвідомити цінність сімейних стосунків, розвинути емоційний інтелект та комунікативні навички, необхідні для створення міцної родини. Основні завдання тренінгу – формування розуміння ролей та обов'язків у сім'ї, розвиток навичок ефективного спілкування та вирішення конфліктів, підготовка до відповідального батьківства та навчання основам планування сімейного бюджету. Структура тренінгу складається з трьох двогодинних занять, кожне з яких присвячено окремій темі: основи сімейних стосунків, спілкування та вирішення конфліктів, відповідальне батьківство, планування бюджету. Кожне заняття включає теоретичну частину у формі міні-лекцій та практичну частину з інтерактивними вправами та груповими дискусіями.

У побудові нашого тренінгу ми використовуємо різноманітні інтерактивні методи навчання, щоб забезпечити активну участь та ефективне засвоєння матеріалу. До них відносяться рольові ігри, які допомагають учасникам практикувати нові навички в безпечному середовищі; групові дискусії, що сприяють обміну досвідом і розвитку критичного мислення; практичні вправи, які дозволяють застосувати набуті знання на практиці; міні-лекції, що дають суттєві теоретичні відомості; і рефлексивні практики, які допомагають учасникам усвідомити свої почуття та думки.

Нами розроблено ряд методичних рекомендацій для ефективного навчання. Головне – створити безпечну та довірливу атмосферу, що особливо важливо у випадку з дітьми-сиротами. Наголошуємо на необхідності адаптації мови та змісту до віку та рівня розвитку учасників, використання візуальних матеріалів для кращого засвоєння інформації. Важливим аспектом є заохочення кожного учасника до активної участі, емоційна підтримка та індивідуальний підхід. Ми також надаємо учасникам можливість ставити запитання та отримувати відгуки, а також заохочуємо їх застосовувати свої знання та навички в реальному житті.

Цей тренінг був розроблений з урахуванням специфічних потреб дітей-сиріт і був спрямований на подолання прогалин у їх підготовці до створення власної родини. Ми віримо, що такий комплексний підхід допоможе учасникам розвинути компетенції, необхідні для побудови здорових і стабільних сімейних стосунків у майбутньому.

Нами розроблено систему критеріїв для порівняльного аналізу програм підготовки дітей-сиріт до створення власної родини в Україні та Польщі та авторського навчання. Ці критерії дозволяють всебічно оцінити кожну програму та визначити її сильні та слабкі сторони.

Перший критерій, який ми беремо до уваги, це цільова група програми. Ми аналізуємо, на яку вікову категорію дітей-сиріт розрахована програма, чи враховує вона особливості потреб різних категорій дітей, напр. які виховуються у виховних закладах, прийомних сім'ях або сімейних дитячих будинках.

Ще одним важливим критерієм є зміст програми. Ми оцінюємо, які теми охоплює програма, наскільки вони відповідають потребам дітей-сиріт у підготовці до створення сім’ї. Особлива увага приділяється тому, чи включає програма такі важливі аспекти, як формування уявлень про сімейні ролі, розвиток комунікативних навичок, підготовка до відповідального батьківства та фінансові навички. Ще одним ключовим критерієм є методика проведення занять. Ми аналізуємо, які методи та прийоми використовуються в програмі, наскільки вони інтерактивні та ефективні для цільової групи. Особлива увага приділяється наявності практичних занять, рольових ігор, групових дискусій та інших форм активного навчання

Тривалість та інтенсивність програми також є важливим критерієм для порівняння. Ми перевіряємо, скільки часу приділяється програмі, як часто проводяться заняття, довгострокова чи короткострокова програма.

Ще одним критерієм є кваліфікація та підготовка спеціалістів, які реалізують програму. Ми оцінюємо освіту та досвід тренерів, чи проходять вони спеціальну підготовку для роботи з дітьми-сиротами.

Ще одним важливим аспектом є наявність подальшої підтримки учасників після закінчення програми. Ми аналізуємо, чи передбачено програмою механізми підтримки дітей-сиріт у застосуванні набутих знань і навичок у реальному житті.

Ми також беремо до уваги ступінь адаптації програми до культурного та соціального контексту країни. Це особливо важливо при порівнянні програм в Україні та Польщі.

Нарешті, ми оцінюємо наявність системи моніторингу та оцінки ефективності програми. Ми аналізуємо, чи проводиться оцінка результатів програми та моніторинг подальшої долі її учасників.

Ці критерії дозволяють комплексно проаналізувати програми та визначити їх сильні сторони та області для вдосконалення. Такий підхід дозволяє не тільки порівняти існуючі програми, а й оцінити потенціал авторської підготовки в контексті сучасних підходів до підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї.

У цьому розділі ми представили методологію та організацію нашого емпіричного дослідження, метою якого було провести порівняльний аналіз програм підготовки дітей-сиріт до створення власних сімей в Україні та Польщі, а також оцінити потенціал авторської навчання. Наш підхід, що включає теоретичний аналіз, порівняння та моделювання, разом із розробленими критеріями оцінювання створює міцну основу для комплексного вивчення цієї важливої соціальної проблеми та розробки практичних рекомендацій.

3.2. Аналіз результатів порівняльного дослідження програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї та рекомендації щодо оптимізації соціальної роботи в цьому напрямку

Сучасні виклики соціальної роботи з дітьми-сиротами вимагають комплексного аналізу існуючих програм підготовки до створення власної сім'ї

та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо їх оптимізації. В рамках виробничої практики в ГО «Соціальне забезпечення та захист» м. Запоріжжя не тільки розібрали теоретичні аспекти даної проблеми, а й розробили та запропонували інноваційний тренінг «Підготовка до створення власної сім'ї». Цей практичний досвід дозволив глибше зрозуміти специфіку та проблеми підготовки дітей-сиріт до самостійного сімейного життя в українських умовах. Порівняльний аналіз програм України та Польщі з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї виявляє як спільні риси, так і суттєві відмінності, особливо в аспекті законодавчої бази. В Україні основним нормативно-правовим актом, який регулює питання підготовки дітей-сиріт до самостійного життя, є Закон «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 2005 р. Варто зазначити, що цей закон, визначаючи загальних засад державної політики у сфері соціального захисту дітей-сиріт, містить досить обмежені положення щодо їх підготовки до створення власної сім'ї. Додаткові аспекти цієї підготовки регламентуються численними постановами Ради Міністрів та наказами відповідних міністерств, що часто призводить до фрагментарного та непослідовного підходу до практичної реалізації програм підтримки.

Варто зазначити, що українське законодавство про соціальний захист дітей-сиріт зосереджено насамперед на матеріальних аспектах підтримки, тоді як питання психологічної готовності до створення сім'ї, формування відповідних навичок та соціальних компетенцій часто залишаються поза межами основної теми зацікавлення дітей. нормативно-правові норми. Це створює певний дисбаланс у системі підготовки дітей-сиріт до самостійного життя та потребує суттєвого перегляду на законодавчому рівні.

На відміну від української системи, польське законодавство характеризується більш комплексним і системним підходом до підготовки дітей-сиріт до самостійного життя. Польський закон від 2011 року «Про підтримку сім'ї та систему патронатної опіки» не лише визначає загальні

принципи опіки над дітьми-сиротами, а й містить чіткі положення щодо їх підготовки до самостійного життя, у тому числі створення сім'ї. Принципово важливим аспектом польського законодавства є чітке визначення обов'язків окремих установ у процесі підготовки дітей-сиріт до незалежності, що забезпечує більш скоординований та ефективний підхід.

Порівнюючи практичні аспекти впровадження навчальних програм, варто зазначити, що розроблені під час стажування в ГО «Безпека та соціальна опіка» навчальні курси враховували кращі елементи польського досвіду. Зокрема, використання інтерактивних методів навчання та акцент на практичних навиках відповідає сучасним тенденціям роботи з дітьми-сиротами. Водночас польська система забезпечує більш тривалу та систематичну підтримку, яка може бути корисним доповненням до формули інтенсивного навчання.

Окремої уваги заслуговує польський досвід обов'язкового формування індивідуальних програм самостійності кожної дитини-сироти, починаючи з 17 років. Ці програми включають конкретні заходи з підготовки до сімейного життя та враховують індивідуальні потреби та особливості кожної тварини. В українському контексті така практика не є обов'язковою, що часто призводить до використання єдиного підходу, який не враховує специфіку конкретної справи.

Аналізуючи практичні підходи до підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї в обох країнах, варто відзначити суттєву різницю в тривалості та інтенсивності підтримки. Польська система передбачає продовження підтримки молодих людей, які покинули систему опіки, до 25 років за умови продовження навчання. Це створює сприятливі умови для більш глибокої та послідовної підготовки до самостійного життя та створення сім'ї. В українській практиці така підтримка обмежена віком до 23 років, що суттєво обмежує можливості повноцінного супроводу молодої людини в період їх становлення.

Розроблений під час практики тренінг «Підготовка до створення власної сім'ї» свідчить про інноваційний підхід до вирішення цієї проблеми. Зокрема, його інтенсивна формула та спрямованість на розвиток практичних навичок

дозволяють максимально ефективно використовувати обмежений час у роботі з молоддю. Структура тренінгу, включаючи модулі з комунікації, вирішення конфліктів та фінансового планування, відповідає реальним потребам дітей-сиріт у підготовці до самостійного життя. Водночас порівняння з польським досвідом вказує на необхідність розробки механізмів подальшої підтримки учасників навчання для забезпечення стійкості досягнутих результатів. Ще одним важливим аспектом є роль громадських організацій у процесі підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї. У польській практиці існує тісна співпраця між державними інституціями та неурядовими організаціями, що забезпечує комплексність та різноманітність форм підтримки. Український досвід, зокрема діяльність громадської організації «Безпека та соціальна опіка», свідчить про значний потенціал громадського сектору у розробці та реалізації інноваційних програм. Проте відсутність системної взаємодії між державними та громадськими організаціями часто призводить до дублювання зусиль та неефективного використання наявних ресурсів. Методичний аналіз програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї в обох країнах свідчить про суттєві відмінності у підходах до організації навчального процесу. Для польського досвіду характерна систематичність і послідовність у реалізації різноманітних форм навчання, де кожен етап логічно пов’язаний з попереднім і наступним. З іншого боку, в українській практиці часто спостерігається фрагментація та відсутність наступності між різними програмами та заходами.

Розроблений в рамках практики тренінг пропонує вирішення цієї проблеми шляхом реалізації комплексного підходу до формування необхідних компетенцій. Зокрема, поєднання теоретичних і практичних елементів у кожному модулі забезпечує учасникам комплексне розуміння різних аспектів сімейного життя. Варто зазначити, що такий підхід корелює з успішною польською практикою, де велике значення надається практичному відпрацюванню навичок в умовах, наближених до реальних.

Аналіз змісту навчальних програм обох країн також виявляє певні особливості. Для польських програм характерна більша увага до емоційно-

психологічної складової підготовки до сімейного життя, включаючи роботу з травматичним досвідом і формування здорової прихильності. Український досвід, у тому числі розроблене навчання, більше зосереджується на розвитку практичних навичок та соціальних компетенцій, що також є важливим аспектом навчання. Звичайно, оптимальним буде поєднання обох підходів для досягнення максимальної ефективності тренувальних програм.

На основі проведеного аналізу та практичного досвіду розробки тренінгів можна припустити, що оптимізація соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї потребує делікатного та виваженого підходу. На нашу думку, варто звернути особливу увагу на можливість поєднання кращих елементів польського досвіду з уже існуючими українськими практиками.

Видається доцільним розглянути можливість поступового впровадження деяких елементів польської системи в український контекст. Зокрема, досвід розвитку навчання в ГО «Безпека та добробут» показує, що поєднання інтерактивних методів навчання з системним підходом до індивідуального супроводу може принести позитивні результати. Можливо, варто розглянути можливість створення більш гнучкої системи підтримки, яка б дозволяла пристосовувати тривалість та інтенсивність програм до індивідуальних потреб кожного студента.

Цікавим напрямком розвитку могло б стати розширення співпраці між державними установами та громадськими організаціями. Практичний досвід показує, що громадські організації часто мають більші можливості для впровадження інноваційних підходів і методів роботи. Водночас державні інституції могли б забезпечити стабільність і системність реалізації освітніх програм. Така співпраця може створити більш ефективну та сталу систему підтримки дітей-сиріт.

Також можна припустити, що потребує модернізації система підготовки фахівців для роботи з дітьми-сиротами. Досвід розробки та планування тренінгів показав, наскільки важливо володіти сучасними методами роботи та розуміти психологічні особливості цільової групи.

Таким чином, порівняльний аналіз програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї в Україні та Польщі виявив необхідність вдосконалення існуючої системи підтримки шляхом запровадження більш комплексного підходу. Практичний досвід розвитку навчання в ГО «Безпека та добробут» показав потенціал поєднання інтенсивних, інтерактивних методів навчання з системною, довгостроковою підтримкою. Враховуючи позитивний досвід обох країн, доцільно рекомендувати розширення міжвідомчої співпраці, запровадження індивідуальних програм навчання та продовження терміну підтримки випускників стаціонарних закладів.

На основі проведеного емпіричного дослідження соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини можна зробити наступний узагальнюючий висновок.

Проведене емпіричне дослідження, що базувалося на компаративному аналізі українського та польського досвіду, а також впровадженні авторського тренінгу, дозволило виявити ключові аспекти ефективної підготовки дітей-сиріт до створення власної родини. Методологічна основа дослідження, що поєднала теоретичний аналіз, порівняльний метод та моделювання, забезпечила всебічне вивчення практичних підходів до вирішення проблеми. Результати порівняльного аналізу програм підготовки в Україні та Польщі виявили необхідність системних змін та впровадження більш комплексного підходу до соціальної роботи з дітьми-сиротами. Практичний досвід реалізації навчальних програм у ГО «Безпека та добробут» продемонстрував ефективність поєднання інтенсивних інтерактивних методів з довготривалим супроводом. На основі отриманих результатів сформовано практичні рекомендації щодо розширення міжвідомчої співпраці, індивідуалізації навчальних програм та пролонгованої підтримки випускників інтернатних закладів, що створює підґрунтя для якісного вдосконалення системи соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної родини можна зробити наступні висновки:

1. Історичний розвиток досліджень соціальної роботи з дітьми-сиротами в Україні пройшов значний еволюційний шлях: від піонерських праць кінця XIX ст. (О. Шумигорський, В. Короленко, К. Малицька), через глибокі дослідження радянського періоду з подолання бездомності (О. Бем, В. Куфаєв, А. Залкінд), до сучасної багатовимірної наук. дослідження українських дослідників (З. Петрочко, Г. Лялюк, В. Миколюк). Це питання набуло особливої актуальності в умовах російської агресії з 2014 року та повномасштабного вторгнення з 2022 року, коли постали нові, безпрецедентні виклики, пов’язані з евакуацією, безпекою та психологічною підтримкою дітей-сиріт в умовах воєнного стану.

2. Теоретичний аналіз ключових дослідницьких понять – «соціальна робота», «сироти», «соціалізація» та «сімейна ідентичність» – дозволив комплексно представити їх сутність, структуру та специфіку. Використання міждисциплінарного підходу та вивчення зарубіжних джерел сприяло формуванню надійної концептуальної основи дослідження специфіки соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї.

3. Методологічною основою дослідження соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї став комплекс взаємодоповнюючих наукових методів: системного та порівняльного аналізу, історіографічного дослідження, дедуктивного та індуктивного методів, моделювання, а також ретельного аналізу спеціальної літератури. Таке методологічне підґрунтя забезпечувало комплексне дослідження проблеми та формулювання рекомендацій на наукових засадах.

4. Нормативно-правове регулювання соціальної роботи, спрямованої на підготовку дітей-сиріт до створення власної сім’ї в Україні, характеризується комплексністю та багаторівневістю, що передбачає як імплементацію

міжнародних стандартів, так і розробку конкретних механізмів соціальної підтримки на національному та місцевому рівнях. Така розгалужена законодавча база створює надійну правову основу для ефективної реалізації програм підготовки дітей-сиріт до самостійного сімейного життя.

5. Зміст соціальної роботи з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї реалізується через взаємопов'язану систему напрямів: психологічний супровід, розвиток життєвих навичок, статеве виховання, формування правових та економічних знань, розвиток позитивних уявлень про сімейні стосунки. Такий багатовекторний підхід забезпечує формування у дітей-сиріт цілісної системи знань, умінь та компетенцій, необхідних для побудови гармонійних сімейних стосунків та успішної адаптації до самостійного життя.

6. Воєнний стан створив безпрецедентні виклики для системи соціальної роботи з дітьми-сиротами, серед яких: значне збільшення кількості дітей, які втратили батьків внаслідок бойових дій, необхідність роботи з важким травматичним досвідом дітей. звинувачення, забезпечення їх безпеки в умовах постійних загроз, а також підвищеного ризику професійного вигорання фахівців внаслідок підвищеного емоційного та професійного напруження.

7. Розроблена методологія емпіричного дослідження, яка поєднує теоретичний аналіз, порівняльний підхід та моделювання, дозволила провести ґрунтовне порівняльне дослідження програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім’ї в Україні та Польщі. Сформована система критеріїв оцінювання та авторська освітня програма створили надійну основу для всебічного вивчення цієї соціальної проблеми та розробки практичних рекомендацій на науковій основі щодо вдосконалення існуючих підходів.

8. Проведений порівняльний аналіз програм підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї в Україні та Польщі показав необхідність модернізації існуючої системи підтримки шляхом запровадження комплексного підходу. Модель, що поєднує інтенсивні, інтерактивні методи навчання з системною, довгостроковою підтримкою, була апробована в діяльності ГО «Безпека та соціальний захист» і показала високу ефективність. На основі позитивного

досвіду обох країн доведено доцільність посилення міжвідомчої взаємодії, запровадження індивідуалізованих освітніх програм та довгострокової підтримки випускників денної форми навчання.

Таким чином, дослідження частково підтвердило гіпотезу про те, що комплексний підхід до соціальної роботи, включаючи цілісні програми підготовки дітей-сиріт до створення сім'ї, може значно покращити їхню соціалізацію та інтеграцію в суспільство. Впровадження розроблених рекомендацій та інтеграція успішних елементів з міжнародного досвіду може сприяти підвищенню ефективності підготовки дітей-сиріт до створення власної родини в Україні

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абдул І. До питання державної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. Вип. 1 (4). С. 4–10.

2. Акуленко Я. М., Бескищенко Д. І. Психокорекція ціннісно-смислової сфери дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування . 2020. URL: http://ir.stu.cn.ua/123456789/21116 (дата звернення: 25.11.2024).

3. Безрук М. Л. Альтернатива інституційному догляду та вихованню дітей. *Вісник Запорізького національного університету*. Т. 1, № 3. С. 161–165. URL: https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-3-1-24 (дата звернення: 26.11.2024).

4. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : «Центр учб. літ.», 2014. 142 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Burhu_Yurii/Metodolohiia_i_orhanizatsiia_naukovykh_doslidzhen.pdf (дата звернення: 14.04.2024).

5. Бойко Ю. Упровадження інституту прийомної сім'ї як альтернативної форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. *Теорія і практика державного управління.* 2020. Т. 3, № 70. С. 114–121. URL: https://doi.org/10.34213/tp.20.03.13 (дата звернення: 25.11.2024).

6. Брич В. Я., Миколюк С. М. Соціальний захист сиріт в Україні : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 200 с.

7. Васильєва В. Умови розвитку дитячих будинків в Україні (1940-1960 рр.). *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи.* 2012. URL: https://lib.iitta.gov.ua/710485/1/Стаття%20№%2016.pdf (дата звернення: 14.04.2024).

8. Вишновецька С. Ключові компоненти соціальної політики стосовно дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. *Юридичний вісник*. 2022. Т. 1, № 62. С. 91–98. URL: https://doi.org/10.18372/2307-9061.62.16487 (дата звернення: 14.04.2024).

9. Вступ до соціальної роботи : навч. посіб. / ред.: Т. І. Бутченко, А. О. Ярошенко. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2014. 120 с.

10.Гаврилюк Н. П. Вплив типів сімейного виховання на психоемоційний стан дитини. *Психологія: реальність і перспективи*. 2019. № 10. С. 38–46. URL: https://doi.org/10.35619/prap_rv.vi10.91 (дата звернення: 26.11.2024).

11.Галан О. Чинники підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності у сім'ї як основному агенті соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Освітні обрії*. 2020. Т. 50, № 1. С. 146–149. URL: https://doi.org/10.15330/obrii.50.1.146-149 (дата звернення: 25.11.2024).

12.Горбань М. «Відібрані» в Європі діти, усиновлення і 1759 сиріт через війну. Інтерв'ю із головою соціальної сервісної служби. *Радіо Свобода*. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/syroty-bizhentsi-vidibrani-dity-italia-usynovlennia/32844308.html (дата звернення: 25.11.2024).

13.Горієнко Т. Є., Грєбєннікова Н. В. Соціалізація особистості : 2016. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/4959 (дата звернення: 14.04.2024).

14.Грабовська В. М. Пріоритетність форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Scientific journal of public and private law*. 2019. Т. 1, № 5. С. 53–59. URL: https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-1.9 (дата звернення: 25.11.2024).

15.Дворяк С., Оніщик Ю. Підготовка парапрофесіоналів у соціальній сфері: компетентнісний підхід. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук* 2020. URL: https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.06 (дата звернення: 25.11.2024).

16.Дворяк С., Оніщик Ю. Формування компетенцій парапрофесіоналів у соціальній сфері.. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук* 2022. URL: https://doi.org/10.36674/rodmmrfssn.ed-1.06 (дата звернення: 26.11.2024).

17.Дитина не сама: «Інструкція з турботи». URL: https://dity.msp.gov.ua/about (дата звернення: 25.11.2024).

18.Євдокименко Т. В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування як складова національної безпеки держави. *Соціальне право*. 2018. Вип. № 2. С. 166–170.

19.Калашник Л. Особливості поняття «сирітство» в українській та китайській науці та практиці. *Виставкова зала - Освіта Запорізького краю 2016*. URL: https://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp4/vyhovanna/kalashnik.pdf (дата звернення: 14.04.2024).

20.Клименюк Н. Новий вимір виховання: соціалізація дитини в умовах цифрового простору. *"Вересень"*. 2023. Т. 3, № 98. URL: https://doi.org/10.54662/veresen.3.2023.05 (дата звернення: 26.11.2024).

21. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям : метод. посіб. / О. В. Безпалько та ін. ; за ред. І. Д. Звєрєвої, Ж. В. Петрочко. Київ : Калита, 2010. 376 с.

22. Костів В., Ваврищук Л. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи з патронатною сім'єю. *Освітній простір України*. 2017. № 10. С. 53–59. URL: https://doi.org/10.15330/esu.10.53-59 (дата звернення: 25.11.2024).

23.Лахтюк Л. Новостворені форми влаштування дітей-сиріт. *Вісник прокуратури*. 2010. № 6 (108). С. 42–46.

24.Левчук І. Імплементація зарубіжного досвіду із забезпечення прав та свобод дітей-сиріт. *Humanitas*. 2022. № 3. С. 38–45. URL: https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.6 (дата звернення: 14.04.2024).

25.Литвишко О. М., Яценко Л. В., Зачепа І. М. Гендерна соціалізація дошкільника. *Педагогічні науки: теорія і практика*. 2023 № 1. С. 152–158. URL: https://doi.org/10.26661/2786-5622-2023-1-22 (дата звернення: 14.04.2024).

26.Лялюк Г. Взаємна довіра як умова виховання дітей-сиріт у контексті особистісної парадигми. *Гірська школа українських Карпат*. 2020. № 22. С. 198–202. URL: https://doi.org/10.15330/msuc.2020.22.198-202 (дата звернення: 26.11.2024).

27.Лялюк Г. Особистісно-орієнтована парадигма виховання дітей-сиріт: соціокультурний вимір. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2020. Т. 20, № 1. С. 163–178. URL: https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v20i1.406 (дата звернення: 14.04.2024).

28.Миколюк С. Сирітство в Україні: стратегія подолання викликів. *Наукові видання Волинського національного університету імені Лесі Українки*. URL: http://journals.vnu.volyn.ua/index.php/humaanitas/article/view/690/635 (дата звернення: 14.04.2024).

29.Миколюк С. Сирітство в Україні в умовах війни: соціальна робота та соціальна допомога. *Humanitas*. 2022. № 3. С. 61–68. URL: https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.3.9 (дата звернення: 25.11.2024).

30.Міністерство соціальної політики України. Усиновлення. URL: https://www.msp.gov.ua/children/search.php (дата звернення: 25.11.2024).

31.Москалюк В. Ю. Дитячий будинок сімейного типу як одна з форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2003. 176 с.

32.Наумкіна І. О. Політична соціалізація особистості . 2018. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/11336 (дата звернення: 14.04.2024).

33.Николаєва В. І. Аналіз факторів та ризиків, що впливають на ефективність реформи деінституціалізації закладів для дітей в Україні. *Вісник Донецького державного університету управління.* 2020. Т. 84, № 3. С. 44–54. URL: https://doi.org/10.35340/2308-104x.2019.84-3-05 (дата звернення: 25.11.2024).

34.Оляніч Л. В. Дитяча безпритульність в Україні 20-30-х рр. XX ст.: причини соціальної аномалії та форми її подолання. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Серія "Історія та географія"*. 2015. Вип. 52. С. 4–8.

35.Оляніч Л. В., Оляніч В. В. Соціальне походження дитячої безпритульності в Україні у 1920-х роках *Історія та географія*. 2020. № 57.

С. 31–36. URL: https://doi.org/10.34142/2313-2345.2020.57.05 (дата звернення: 14.04.2024).

36.Петрочко Ж. В. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах : монографія. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоман., 2011. 368 с.

37.Підвальна Ю. Соціальна робота та соціальна допомога сиротам в Україні в умовах війни. *Humanitas*. 2023. № 1. С. 92–97. URL: https://doi.org/10.32782/humanitas/2023.1.13 (дата звернення: 25.11.2024).

38.Пліско Є., Тіщенко В. Аналіз сучасного стану соціального захисту дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2022. Т. 2, № 17. С. 42–51. URL: https://doi.org/10.31865/2414-9292.17.2022.259992 (дата звернення: 14.04.2024).

39.Повідайчик О., Жиленко Р. Методи досліджень у соціальній роботі. Ужгород : ПП «АУТДОРШАРК», 2018. 164 с. URL: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/42750 (дата звернення: 14.04.2024).

40.Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо провадження діяльності з усиновлення та влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, в сім'ї громадян України під час воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.06.2023 р. № 576. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/576-2023-п (дата звернення: 25.11.2024).

41.Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування : Наказ Міністерства соціальної політики України від 11.08.2017 р. № 1307. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1089-17 (дата звернення: 25.11.2024).

42.Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text (дата звернення: 25.11.2024).

43.Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text (дата звернення: 25.11.2024).

44.Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text (дата звернення: 13.04.2024).

45.Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 21.06.2001 р. № 2558-III. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14 (дата звернення: 13.04.2024).

46.Роєнко С. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2020. Вип. 1 (4). С. 40–49.

47.Семигіна Т. В. Критична парадигма досліджень у сучасній соціальній роботі. *Scholarly disputes in philosophy, sociology, political science, and history amidst globalization and digitalization*. 2021. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-25 (дата звернення: 25.11.2024).

48.Семигіна Т. Глобальні стандарти підготовки соціальних працівників як ідеалістичне бачення розвитку освіти із соціальної роботи. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук (1st. ed)*. 2020. С. 75–84. URL: https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.07 (дата звернення: 25.11.2024).

49.Семигіна Т. Нові глобальні етичні принципи соціальної роботи. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2019. № 1. С. 70–85. URL: https://doi.org/10.33287/11196 (дата звернення: 25.11.2024).

50.Скиба Л. М. Наставництво як форма підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. 2020. URL: http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/10444 (дата звернення: 25.11.2024).

51.Словник професійної термінології для майбутніх фахівців сфери соціальної роботи (до курсів) / ред. Г. Коваль ; уклад. Г.В. Коваль, Е.І.Костишин, Г.П. Васянович, В.В. Грицанюк, О.М. Міщенко, В.М. Логвиненко, Савостікова К.І. Львів : ЛДУ БЖД, 2021. 208 с. URL: https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/11324/1/Словник%202021.pdf (дата звернення: 13.04.2024).

52.Смук О. Т. Комплексна соціально-психологічна робота над продуктивним психічним розвитком дітей-сиріт. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія "Педагогіка. Соціальна робота"*. 2017. Вип. 2 (41). С. 234–236.

53.Соколова-Стех Г. Як війна впливає на прихисток дітей-сиріт в Україні. *DW*. 26.10.2022. URL: https://www.dw.com/uk/sistema-bula-paralizovana-ak-vijna-vplivae-na-prihistok-ditejsirit-v-ukraini/a-63553401 (дата звернення: 25.11.2024).

54.Соціальний захист дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування" : Держ. доп."Про становище дітей в Україні (за підсумками 1999 р.). Київ, 2000. 138 с.

55.Столярик О., Семигіна Т. Сімейноцентричній підхід до підтримки родин, які виховують дітей з ментальними порушеннями. *Репрезентація освітніх досягнень, мас-медіа та роль філології у сучасній системі наук* / 2-ге вид. 2021. URL: https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-2.05 (дата звернення: 25.11.2024).

56.Стрижаков А. Організаційні впливи та соціалізація. *Інноватика у вихованні*. 2023. № 17. С. 288–296. URL: https://doi.org/10.35619/iiu.v1i17.540 (дата звернення: 26.11.2024).

57.Труба В. І. Поняття та загальна класифікація сімейних правовідносин . 2021. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/16030 (дата звернення: 25.11.2024).

58.Тхорук Ю. С. Соціалізація дитини . *Педагогічний вісник* 2017. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/8317 (дата звернення: 14.04.2024).

59. Урядовий контактний центр про засади державної політики щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Урядовий контактний центр*. URL: https://ukc.gov.ua/knowdledge/zasady-derzhavnoyi-polityky-shhodo-sotsialnogo-zahystu-ditej-syrit-ta-ditej-pozbavlenyh-batkivskogo-pikluvannya/ (дата звернення: 25.11.2024).

60. Чайковський Р. Вплив сімейного виховання на розвиток характеру підлітка. *Молодий вчений*. 2020. № 12 (88). С. 302–305. URL: https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-59 (дата звернення: 26.11.2024).

61. Чернишова М. В. Особливості сімейного виховання в США. *Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету.* 2014. Вип. 45. С. 36–39.

62. Ярошенко А., Семигіна Т. Навчальний простір феміністичної педагогіки: принципи та стратегії. *Теоретичні та емпіричні наукові дослідження: концепція і тенденції*. 2023. URL: https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.59 (дата звернення: 25.11.2024).

63. Ярошенко Т. С. Захист права на житло дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : *Теоретичні та емпіричні наукові дослідження: концепція і тенденції*. 2019. URL: http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/39554 (дата звернення: 25.11.2024).

64. Definitions: socialization. Dictionnaire de français Larousse. *Larousse.fr : encyclopédie et dictionnaires gratuits en ligne.* URL: https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/socialisation/73141 (date of access: 14.04.2024).

65. Families as coordinated symbiotic systems: making use of nonlinear dynamic models / N. Ram et al. *SpringerLink.* URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-01562-0_2 (date of access: 14.04.2024).

66. Family boundary ambiguity and the measurement of family structure: the significance of cohabitation. *Duke University Press.* URL: https://read.dukeupress.edu/demography/article-abstract/46/1/85/169938/Family-

boundary-ambiguity-and-the-measurement-of?redirectedFrom=fulltext (date of access: 14.04.2024).

67. Family identity: a framework of identity interplay in consumption practices. *OUP Academic.* URL: https://academic.oup.com/jcr/article-abstract/35/1/50/1847986?redirectedFrom=fulltext&login=false (date of access: 14.04.2024).

68. Global definition of social work. *International Federation of Social Workers – Global Online conference.* URL: https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/ (date of access: 13.04.2024).

69. Lysiuk A. M., Hrabovska H. M. Protection of the rights of orphans and children deprived of parental care during hostilities. *Analytical and comparative jurisprudence*. 2023. No. 2. P. 80–84. URL: https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.13 (date of access: 26.11.2024).

70. Socialization. *Merriam-Webster. Dictionary.* URL: https://www.merriam-webster.com/dictionary/socialization (date of access: 14.04.2024).

71. Socialización. *Dictionary of the Spanish Language. «Diccionario de la lengua española» - Edición del Tricentenario.* URL: https://dle.rae.es/socialización (date of access: 14.04.2024).

72. Sozialisation. *Duden.* URL: https://www.duden.de/rechtschreibung/Sozialisation (date of access: 14.04.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторський тренінг «Підготовка дітей-сиріт до створення власної сім'ї»

Мета: формування у дітей-сиріт знань та навичок для побудови здорових сімейних стосунків.

Тривалість: 6 годин (3 заняття по 2 години)

Заняття 1: Основи сімейних стосунків

1. Вступ, знайомство, правила тренінгу (20 хв)
2. Вправа «Моя ідеальна сім'я» (30 хв)
3. Міні-лекція «Ролі та обов'язки у сім'ї» (30 хв)
4. Рольова гра «Сімейні ролі» (30 хв)
5. Підбиття підсумків заняття (10 хв)

Заняття 2: Комунікація та вирішення конфліктів

1. Вправа «Емоційний check-in» (15 хв)
2. Міні-лекція «Ефективна комунікація у сім'ї» (30 хв)
3. Вправа «Активне слухання» (30 хв)
4. Міні-лекція «Стратегії вирішення конфліктів» (30 хв)
5. Рольова гра «Вирішення сімейних конфліктів» (45 хв)
6. Підбиття підсумків заняття (10 хв)

Заняття 3: Відповідальне батьківство та планування бюджету

1. Вправа «Мої цінності як батька/матері» (30 хв)
2. Міні-лекція «Відповідальне батьківство» (30 хв)
3. Групова дискусія «Виклики батьківства» (30 хв)
4. Міні-лекція «Планування сімейного бюджету» (30 хв)
5. Вправа «Складання бюджету» (30 хв)
6. Підбиття підсумків тренінгу (20 хв)

Продовження Додатку А

Методичні рекомендації:

1. Використовуйте інтерактивні методи навчання, такі як рольові ігри, групові дискусії та практичні вправи, щоб забезпечити активну участь учасників.

2. Адаптуйте мову та зміст тренінгу відповідно до віку та рівня розвитку учасників.

3. Створіть безпечну та довірливу атмосферу, заохочуйте учасників ділитися своїми думками та досвідом.

4. Використовуйте наочні матеріали, такі як презентації, відео та роздаткові матеріали, для кращого засвоєння інформації.

5. Надавайте учасникам можливість ставити запитання та отримувати зворотній зв'язок протягом тренінгу.

6. Заохочуйте учасників застосовувати отримані знання та навички в реальному житті, наводьте приклади та обговорюйте можливі труднощі.

7. Будьте готові надавати емоційну підтримку учасникам, враховуючи їх особливі потреби як дітей-сиріт.

8. Проводьте оцінку ефективності тренінгу за допомогою опитувань та зворотного зв'язку від учасників, щоб удосконалювати програму в майбутньому.

9. Співпрацюйте з іншими фахівцями (психологами, соціальними працівниками) для забезпечення комплексної підтримки учасників.

10. Забезпечте учасників додатковими ресурсами та контактами організацій, що можуть надати підтримку після завершення тренінгу.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Коломоєць Артур Володимирович, магістрант 2 курсу магістратури, форма навчання заочна, факультет соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», освітньо-професійна програма «соціальна робота», адреса електронної пошти: artur.kolomoets.2000@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Соціальна робота з підготовки дітей-сиріт до створення власної сім'ї» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Коломоєць А.В

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Бойко Г.В.